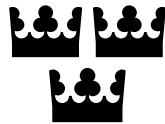

Bilaga 2

Fördelningspolitisk redogörelse

Bilaga 2

Fördelningspolitisk redogörelse

Innehållsförteckning

1	Inledning	8
2	Olika befolkningsgruppers ekonomiska standard.....	9
3	Inkomstfördelningens utveckling 1995–2015.....	12
4	Inkomster i den nedre delen av inkomstfördelningen	16
5	Inkomster i den övre delen av inkomstfördelningen	21
6	Fördjupning: Effekter på inkomstskillnaderna av förändringar i befolkningens sammansättning	25
7	Inkomstfördelningen när hänsyn tas till offentliga välfärdstjänster	29
8	Fördelningseffekter av regeringens politik	32
	Underbilaga.....	36

Tabellförteckning

Tabell 3.1	Olika inkomstslags bidrag till Gini-koefficientens förändring 1995–2015.....	14
Tabell 3.2	Inkomstskillnader inom EU 2000–2014	15
Tabell 4.1	Förändring av ersättningen 1995–2015 i ett urval av transfereringssystemen.....	17
Tabell 4.2	Indikatorer för risk för fattigdom och social utestängning i EU-länderna 2015	21
Tabell 5.1	Fördelning av totala kapitalvinster efter skatt 2015	24
Tabell 6.1	Förändring av Gini-koefficienten och andelen med låg relativ ekonomisk standard 1987–2013.....	28
Tabell 7.1	Individuella välfärdstjänster efter ändamål 2015.....	30
Tabell 7.2	Rörelser i inkomstfördelningen när rangordning sker efter utökad inkomst i stället för ekonomisk standard.....	31
Tabell 7.3	Inkomstspridning för olika inkomstslag 2015.....	31
Tabell 8.1	Effekter på Gini-koefficienten och på andelen med låg relativ ekonomisk standard.....	32
Tabell u.1	Svensk konsumtionsenhetskala	36
Tabell u.2	Offentligt finansierade individuella välfärdstjänster 2015	40
Tabell u.3	Nyckeltal 1995 och 2001–2015	42
Tabell u.4	Reformer som beaktas vid beräkning av politikens effekter på disponibel inkomst	43
Tabell u.5	Bedömning av fördelning av reformer på välfärdstjänstområdet på olika verksamhetsområden.....	43

Diagramförteckning

Diagram 2.1	Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 för olika åldersgrupper	9
Diagram 2.2	Ekonomisk standard 1995–2015 för olika årsklasser i den äldre befolkningen.....	9
Diagram 2.3	Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 för individer i olika hushållstyper, 20–64 år.....	10
Diagram 2.4	Transfereringars andel av bruttoinkomsten 2015 för individer i olika hushållstyper, 20–64 år.....	10
Diagram 2.5	Ekonomisk standard 2015 efter ålder	10
Diagram 2.6	Ekonomisk standard 2015 efter hushållstyp, 65 år och äldre	11
Diagram 2.7	Ekonomisk standard 2015 efter hushållstyp, 20–64 år	11
Diagram 2.8	Ekonomisk standard 2015 efter vistelsetid i Sverige.....	11
Diagram 2.9	Individuell disponibel inkomst för kvinnor och män i förvärvsaktiv ålder (20–64 år) 1995–2015.....	12
Diagram 3.1	Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 i olika delar av inkomstfördelningen.....	12
Diagram 3.2	Fördelning av ekonomisk standard, 1995 resp. 2015.....	12
Diagram 3.3	Lorenzkurvan, 1995 resp. 2015	13
Diagram 3.4	Gini-koefficienten 1995–2015.....	13
Diagram 3.5	Gini-koefficienten för disponibel inkomst exklusive kapitalinkomster 1995–2015	14
Diagram 4.1	Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 i den nedre delen av inkomstfördelningen.....	16
Diagram 4.2	Ekonomisk standard i förhållande till medianen i den nedre delen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015.....	17
Diagram 4.3	Andel individer i olika inkomstgrupper efter huvudsaklig inkomstkälla 2015	17
Diagram 4.4	Simulerad inkomstutveckling 1995–2015 när transfereringarna räknas upp med inkomstindex	18
Diagram 4.5	Andel med låg ekonomisk standard 1995–2015.....	19
Diagram 4.6	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015 efter ålder.....	19
Diagram 4.7	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015, 65 år och äldre	19
Diagram 4.8	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015 efter hushållstyp, 20–64 år.....	20
Diagram 4.9	Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015 efter vistelsetid i Sverige.....	20
Diagram 5.1	Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 i den övre delen av inkomstfördelningen.....	21
Diagram 5.2	Förändring av ekonomisk standard i den översta tiondelen av inkomstfördelningen 1995–2015.....	22
Diagram 5.3	Ekonomisk standard i förhållande till medianen i den övre delen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015.....	22

Diagram 5.4	Inkomstandelar i den övre delen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015.....	22
Diagram 5.5	Inkomstandelar för den översta tiondelen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015.....	23
Diagram 5.6	Bruttoinkomstens sammansättning i olika delar av inkomstördelningen, 1995 resp. 2015.....	23
Diagram 5.7	Den översta hundradelens inkomstsammansättning 1995–2015.....	23
Diagram 5.8	Realiserade kapitalvinster efter skatt 1995–2015	24
Diagram 5.9	Den översta hundradelens inkomstandel, 1900–2014	24
Diagram 5.10	Inkomstandelen för den översta tiondelen exkl. andelen för topprocenten, 1900–2014.....	25
Diagram 6.1	Förändring av olika gruppers befolkningsandel 1987–2013.....	26
Diagram 6.2	Förändring av befolkningens sammansättning 1987–2013 med avseende på utbildningsnivå.....	27
Diagram 6.3	Förändring av befolkningens sammansättning 1987–2013 med avseende på branschtillhörighet.....	27
Diagram 6.4	Bidrag från förändringar i befolkningens sammansättning till ökad inkomstjämlighet 1987–2013.....	28
Diagram 7.1	Välfärdstjänster för individer i olika åldersgrupper 2015.....	30
Diagram 7.2	Välfärdstjänster i olika inkomstgrupper 2015.....	31
Diagram 8.1	Andel som får en förändrad ekonomisk standard	33
Diagram 8.2	Effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper	33
Diagram 8.3	Andel som får en förändrad utökad inkomst.....	34
Diagram 8.4	Effekt på utökad inkomst i olika inkomstgrupper	34
Diagram 8.5	Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell disponibel inkomst.....	35
Diagram 8.6	Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell utökad inkomst	35
Diagram 8.7	Effekt på individuell utökad inkomst för kvinnor respektive män (20 år och äldre).....	35
Diagram u.1	Hypotetisk Lorenz-kurva	37

Sammanfattning

- År 1995–2015 ökade de svenska hushållens reala ekonomiska standard med 74 procent. År 2015 hade gruppen sammanboende utan hemmaboende barn högst standard. Lägst standard hade grupperna utrikes födda med kort vistelsetid i Sverige, ensamstående kvinnor med barn och ensamstående pensionärer.
 - Den ekonomiska standarden har ökat för alla inkomstgrupper 1995–2015. Den mest påtagliga ökningen har dock skett i den yttersta toppen av fördelningen. Hundradelen med högst inkomster 2015 hade i genomsnitt nästan tre gånger högre ekonomisk standard än hundradelen med högst inkomster 1995.
 - Realiserade kapitalvinster, räntor och utdelningar är starkt koncentrerade till personer med höga disponibla inkomster. Utvecklingen för den yttersta inkomsttoppen beror i huvudsak på att dessa kapitalinkomster har ökat kraftigt.
 - Samtidigt har inkomsterna i den nedre delen av inkomstfördelningen ökat förhållandevis långsamt. Det förklaras delvis av att transfereringar utgör en större andel av inkomsterna i de lägre inkomstskikten än i de högre. Transfereringarna är vanligen kopplade till prisutvecklingen, eller bestämda i fasta belopp, och har inte ökat lika snabbt som lönerna.
 - Den långsammare utvecklingen för grupper med låga inkomster har också medfört att andelen personer med låg ekonomisk standard, mätt med en relativ låginkomstgräns, har ökat gradvis sedan mitten av 1990-talet.
 - Den kraftiga inkomstillväxten i toppen av inkomstfördelningen och den långsammare tillväxten i fördelningens nedre del har lett till en ökning av de samlade inkomstskillnaderna. När de ökade inkomstskillnaderna delas upp på de inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten förklaras de ökade skillnaderna framför allt av ökade och mer ojämnt fördelade kapitalinkomster.
 - De ökade inkomstskillnaderna förklaras också till en betydande del av att befolkningens sammansättning har förändrats över tid. Enligt en ny OECD-studie förklarar förändringar i sammansättningen med avseende på bl.a. ålder, hushållsstruktur och utbildningsnivå närmare hälften av de ökade inkomstskillnaderna i Sverige 1987–2013.
 - Inkomstskillnaderna har ökat såväl i Sverige som utomlands de senaste decennierna. Det har resulterat i ett ökat intresse för de ekonomiska, sociala och politiska konsekvenserna av ökad ojämlikhet och för möjligheterna att åstadkomma en mer inkluderande tillväxt.
 - Jämfört med de flesta andra länder har Sverige fortfarande en jämn inkomstfördelning. Vid en jämförelse mellan EU:s medlemsländer är Sverige ett av länderna med lägst risk för fattigdom och social utestängning.
 - Offentligt subventionerade välfärdstjänster, som omsorg om unga och gamla, utbildning samt hälso- och sjukvård, är en viktig del av fördelningspolitiken. När värdet av dessa tjänster inkluderas i beräkningarna reduceras de samlade inkomstskillnaderna med drygt 20 procent, främst till följd av att hushåll med barn och äldre pensionärer flyttas uppåt i inkomstfördelningen.
 - Regeringens reformer hittills under mandatperioden har en tydligt utjämnande fördelningspolitisk profil. Reformerna bedöms bidra till en minskad spridning av hushållens disponibla inkomster. Andelen personer med låg relativ ekonomisk standard väntas också minska. Regeringens politik bidrar även till att stärka den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.
 - Med ett utvidgat inkomstbegrepp, som beaktar regeringens satsningar på bl.a. vård, skola och omsorg, ger regeringens politik ett positivt bidrag till det ekonomiska välståndet för fler inkomstgrupper än när analysen begränsas till den disponibla inkomsten. Välfärdssatsningarna bedöms öka det ekonomiska välståndet i alla inkomstgrupper, men effekten är störst i den nedre delen av inkomstfördelningen.
-

1 Inledning

På uppdrag av riksdagen lämnar regeringen sedan 1994 årligen en fördelningspolitisk redogörelse i anslutning till den ekonomiska vårpropositionen eller till budgetpropositionen. I redogörelsen analyseras inkomstfördelningen i ett historiskt och internationellt perspektiv. Ambitionen är inte att varje enskild redogörelse ska innehålla heltäckande analyser av inkomstfördelningens samtliga dimensioner. Delar som får stort utrymme ett visst år kortas eller utgår i nästföljande redogörelse. Detta skapar utrymme för nya fördjupningar.

Inkomstbegreppet

Fördelningsanalyser fokuserar i regel på fördelningen av disponibel inkomst erhållen under ett kalenderår och justerad för försörjningsbörd. Analyserna i denna redogörelse baseras också i huvudsak på detta inkomstbegrepp. Årlig disponibel inkomst som mått på de ekonomiska resurserna har flera brister, men det finns en rad skäl att använda detta mått i fördelningsanalyser.¹ Uppgifter om disponibel inkomst är bl.a. lätt tillgängliga på regelbunden basis och måttets egenskaper är väl kända och har varit föremål för huvuddelen av forskningen på området. Samtidigt är slutsatsen från en stor del av forskningen kring andra mått på ekonomiskt välstånd att de är mycket nära korrelerade med disponibel inkomst.

Den disponibla inkomsten består av ett antal olika komponenter: inkomst från arbete, kapital och näringsverksamhet samt skattepliktiga och skattefria transfereringar, med avdrag för direkt skatt. Inkomsterna räknas samman på hushållsnivå och justeras för försörjningsbörd med hjälp av en s.k. ekvivalensskala (se underbilagan för en mer detaljerad beskrivning). Det beräknade måttet benämns ekvivalerad disponibel inkomst, eller hushållets ekonomiska standard. Varje individ i hushållet tilldelas denna ekono-

miska standard, dvs. standarden antas vara lika stor för alla i hushållet. Det bör understrykas att varje enskild individs ekonomiska standard bestäms av hela hushållets inkomster och att hushållets sammansättning bestämmer vilken standard som uppnås. Ju fler personer som ska försörjas av en viss disponibel inkomst, desto lägre ekonomisk standard har varje individ i hushållet.

Genom att alla individer i hushållet tilldelas samma inkomst antas i denna redogörelse att hushållets resurser delas lika mellan familjemedlemmarna. Detta innebär att sammanboende kvinnor och män får samma ekonomiska standard. Ur ett jämställdhetsperspektiv kan det argumenteras för att egen inkomst medför ekonomisk självständighet och att det i stället är mer relevant att studera hur stora resurser som individen direkt förfogar över. I denna bilaga presenteras en kortare redovisning av hur kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster har utvecklats. En mer utförlig redovisning av utvecklingen görs varje år i en bilaga till budgetpropositionen.²

En stor del av den offentliga sektorns omfördelning sker i form av subventionerade tjänster, som t.ex. skola och hälsovård. Eftersom värdet av de offentligt finansierade tjänsterna inte ingår i den disponibla inkomsten tenderar traditionella fördelningsanalyser (som enbart baseras på disponibel inkomst) att underskatta nivån på det ekonomiska välståndet. Vidare bortser den traditionella analysen från välfärdstjänsternas utjämnande effekt på skillnaderna i ekonomiskt välstånd mellan olika grupper i befolkningen. Mot denna bakgrund är det angeläget att komplettera de traditionella fördelningsanalyserna. I två separata avsnitt i redogörelsen (avsnitt 7 och 8) tillämpas därför ett utvidgat inkomstbegrepp som tar hänsyn till värdet av offentligt finansierade välfärdstjänster och hur dessa tjänster är fördelade i befolkningen.

¹ Vilka resurser som ska beaktas i fördelningsssammanhang är en mångfacetterad fråga som studeras inom många olika discipliner. Det finns emellertid inte någon bred enighet om något bästa alternativ till inkomst som välfärdsindikator. En god översikt av mätningen av disponibel inkomst finns att läsa i Canberra Group Handbook on Household Income Statistics (United Nations Economic Commission for Europe 2011).

² Se prop. 2016/17:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. bilaga 3.

Data

Statistiska centralbyrån (SCB) framställer regelbundet statistik som beskriver utvecklingen och fördelningen av hushållens inkomster. Från och med undersökningsår 2014 är en ny totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF) källan till Sveriges officiella inkomstfördelningsstatistik. År 1975–2013 var källan undersökningen Hushållens ekonomi (HEK). TRIF baseras helt och hållet på administrativa register, medan HEK var en urvalsundersökning som samlade in vissa uppgifter via telefonintervjuer. Analyserna i denna redogörelse grundar sig främst på HEK och på ett urval ur TRIF. TRIF-urvalet finns tillgängligt för åren 2013–2015 och refereras till som Statistiskt analysregister (STAR) i denna redogörelse.

Förändringar i framställningen av statistik tenderar att leda till att statistiken före respektive efter förändringen inte är fullt jämförbar. SCB har studerat jämförbarheten genom att analysera tre parallella årgångar av TRIF och HEK (2011–2013).³ Den övergripande slutsatsen är att TRIF och HEK i stort sett ger en likartad bild av fördelningen av hushållens inkomster.⁴

2 Olika befolkningsgruppers ekonomiska standard

Den ekonomiska standarden har utvecklats olika för olika grupper i befolkningen 1995–2015

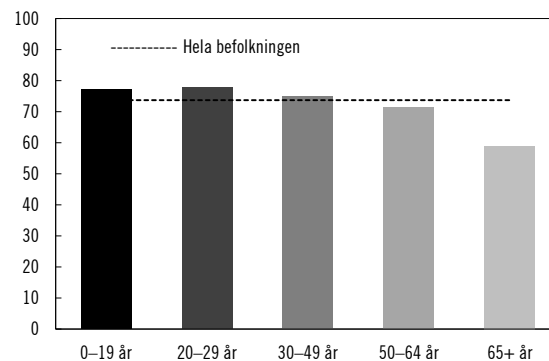
Hushållens reala disponibla inkomster tenderar att stiga över tiden, bl.a. till följd av en kontinuerlig produktivitetstillväxt i samhället. År 1995–2015 ökade den reala medianinkomsten i befolkningen med 74 procent, vilket motsvarar en ökning med i genomsnitt 2,8 procent per år.

Den ekonomiska standarden har förbättrats för samtliga åldersgrupper de senaste tjugo åren (se diagram 2.1). Personer över 65 år har haft en markant svagare utveckling än andra åldersgrupper. Orsaken är att pensionerna inte har ökat lika

snabbt som de förvärvsaktivas löner. Den reala inkomstförbättring som redovisas i diagram 2.1 beror dessutom till stor del på att pensionärskollektivet hela tiden förnyas och att de nyblivna pensionärerna har högre pension än de redan pensionerade. För de som hade gått i pension vid periodens början har inkomstutvecklingen varit betydligt svagare (se diagram 2.2). För gruppen 65 år och äldre som helhet ökade den reala medianinkomsten med ca 60 procent 1995–2015. För personer med ålderspension födda 1920–1929 respektive 1930–1939 ökade medianinkomsten med drygt 10 procent.

Diagram 2.1 Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 för olika åldersgrupper

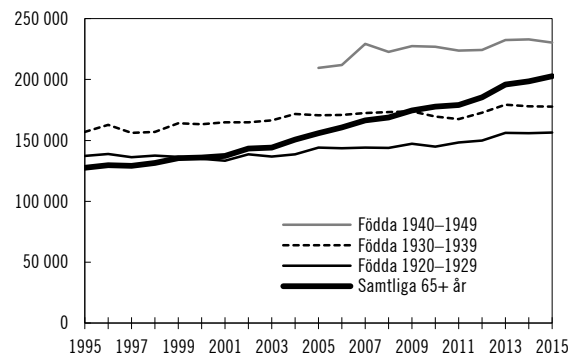
Förändring av medianinkomsten, procent

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 2.2 Ekonomisk standard 1995–2015 för olika årsklasser i den äldre befolkningen

Medianinkomst i kronor (2017 års priser)

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Sedan 1995 har det även skett vissa förskjutningar i ekonomisk standard mellan olika hushållstyper. Bland personer i förvärvsaktiv ålder 20–64 år har t.ex. inkomsterna för sammanboende med barn ökat snabbare än medianinkomsten i befolkningen, medan ensamstående kvinnor med barn har haft en betydligt svagare utveckling (se diagram 2.3). Jämfört med andra hushållstyper består ensamstående föräldrars

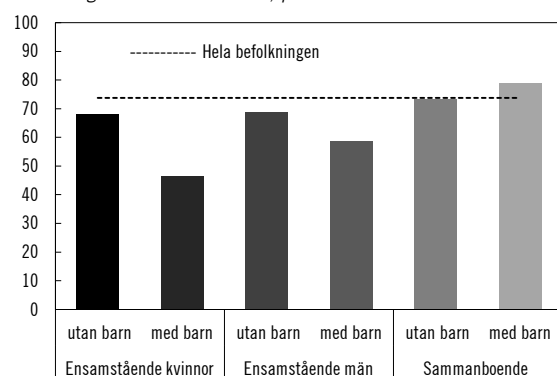
³ Se Statistiska centralbyrån, Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik, Hushållens ekonomi bakgrundsfakta 2016:1.

⁴ Se underbilagan för en utförligare beskrivning av de datamaterial som används i redogörelsen.

samlade bruttointkomster i mindre utsträckning av faktorinkomster (t.ex. av löne- och kapitalinkomster). En större andel utgörs i stället av transfereringar som är förknippade med föräldraskap, t.ex. föräldrapenning och barnbidrag (se diagram 2.4). Dessa ersättningar har utvecklats långsammare än den genomsnittliga löneökningstakten (se även avsnitt 4 nedan).

Diagram 2.3 Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 för individer i olika hushållstyper, 20–64 år

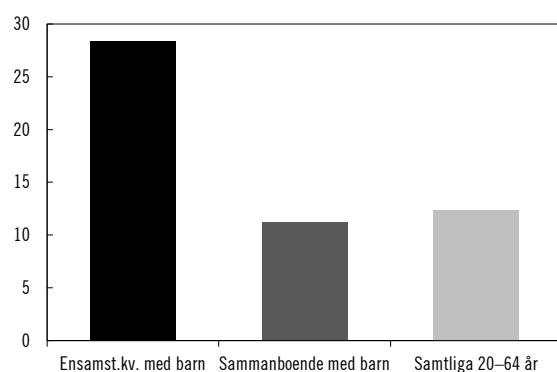
Förändring av medianinkomsten, procent

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 2.4 Transfereringars andel av bruttointkomsten 2015 för individer i olika hushållstyper, 20–64 år

Procent

Anm.: Andelarna beräknas som kvoten mellan de samlade transfereringsinkomsterna och de samlade bruttointkomsterna.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den ekonomiska standardens nivå 2015 varierade mellan olika grupper i befolkningen

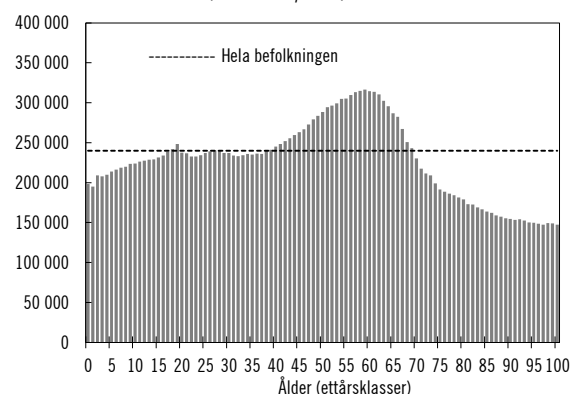
Nivån på den ekonomiska standarden varierar mellan olika grupper i befolkningen. Högst ekonomisk standard 2015 hade personer i åldersgrupperna runt 60 år (se diagram 2.5). Dessa är i regel sedan länge etablerade på arbetsmarknaden, och har därmed goda inkomster. Dessutom har försörjningsansvaret vanligtvis minskat i och

med att barnen har hunnit växa upp och flytta hemifrån.

Personer över 65 år, oftast ålderspensionärer, har i genomsnitt en relativt låg ekonomisk standard. Det finns dock betydande skillnader inom denna grupp. Äldre pensionärer har i genomsnitt lägre pensioner, och därmed lägre ekonomisk standard, än yngre pensionärer. År 2015 hade exempelvis en genomsnittlig 80-årig pensionär en ekonomisk standard som motsvarade knappt 75 procent av medianinkomsten i befolkningen. Yngre pensionärer (65–70 år) hade däremot i genomsnitt en ekonomisk standard som låg i nivå med medianinkomsten i befolkningen. De nyblivna pensionärernas relativt höga standard kan delvis förklaras av att många får tidsbegränsade utbetalningar av avtalspension under de första åren efter pensioneringen och att de i viss utsträckning fortfarande förvärvsarbetar.

Diagram 2.5 Ekonomisk standard 2015 efter ålder

Medianinkomst i kronor (2017 års priser)

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

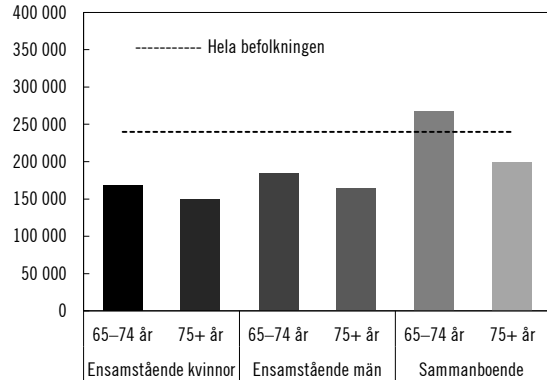
Sammanboende pensionärer har i genomsnitt högre ekonomisk standard än ensamstående pensionärer (se diagram 2.6). Bland de ensamstående har kvinnor i genomsnitt lägre ekonomisk standard än män. Pensionssystemet är utformat så att pensionen främst ska spegla tidigare arbetsinkomster. Eftersom det finns skillnader mellan kvinnor och män under arbetslivet (män har betydligt högre arbetsinkomster), kommer det därför också att finnas skillnader mellan kvinnor och män när de har gått i pension.⁵ Det finns även demografiska skäl till att

⁵ För en utförlig redogörelse av ekonomisk ojämställdhet bland pensionärer, se prop. 2016/17:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. bilaga 3.

kvinnor har lägre pensioner än män. Kvinnor lever i genomsnitt längre än män och pensionerna är generellt sett lägre för äldre pensionärer.

Diagram 2.6 Ekonomisk standard 2015 efter hushållstyp, 65 år och äldre

Medianinkomst i kronor (2017 års priser)

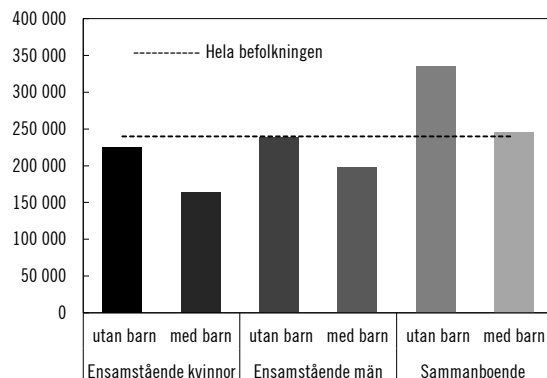

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Ensamstående i förvärsaktiv ålder (20–64 år) har i genomsnitt lägre ekonomisk standard än sammanboende (se diagram 2.7). I hushåll med barn är den ekonomiska standarden i genomsnitt lägre än i hushåll utan barn. Stordriftsfördelar och hur många som ska försörjas på familjens inkomster får således ett tydligt genomslag på den ekonomiska standarden. Bland ensamstående i förvärsaktiv ålder har kvinnor i genomsnitt lägre ekonomisk standard än män. Denna skillnad förklaras bl.a. av att kvinnor i genomsnitt förvärsarbetar i mindre utsträckning än män, och att kvinnor är överrepresenterade i yrken och befattningar med lägre löner. Det finns dock även ett kvarstående, oförklarat lönegap mellan kvinnor och män när hänsyn tas till arbetstid, yrke, utbildning och ålder.

Diagram 2.7 Ekonomisk standard 2015 efter hushållstyp, 20–64 år

Medianinkomst i kronor (2017 års priser)

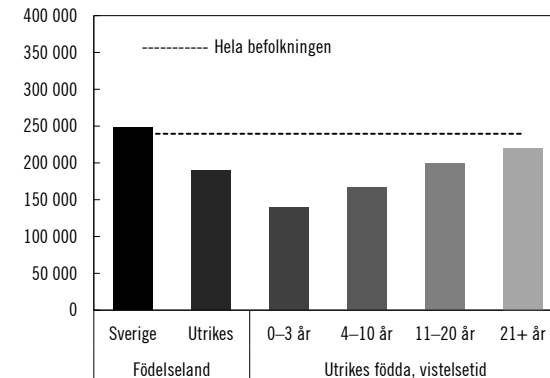

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Utrikes födda har i genomsnitt lägre ekonomisk standard än inrikes födda (se diagram 2.8). Det allmänna mönstret är att ju kortare vistelsetiden är för en person som har invandrat till Sverige, desto längre ner i inkomstfördelningen återfinns personen.⁶ Den primära anledningen är att utrikes födda som har bott en kort tid i Sverige har en lägre sysselsättningsgrad än de som bott i landet en längre tid. Det finns en omfattande litteratur om orsakerna till att arbetsmarknads-situationen är sämre för utrikes födda än för inrikes födda. De vanligaste förklaringarna är problem kopplade till individens utbildning och tillgång till informella nätverk samt diskriminering.⁷

Diagram 2.8 Ekonomisk standard 2015 efter vistelsetid i Sverige

Medianinkomst i kronor (2017 års priser)

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster har ökat i ungefär samma takt

Som beskrivits ovan kan det ur ett jämställdhetsperspektiv vara mer relevant att studera hur stor disponibel inkomst kvinnor respektive män förfogar över, eftersom en egen inkomst medför ekonomisk självständighet.

De skillnader mellan kvinnor och män som finns på arbetsmarknaden beträffande t.ex. löner, befattningar, arbetstid och frånvaro leder till att

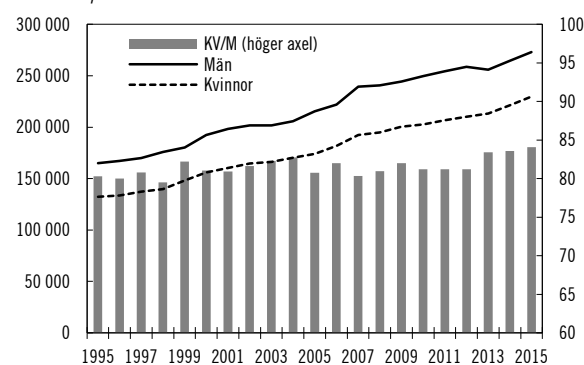
⁶ Placeringen i inkomstfördelningen varierar också med de invandrades ursprungsländer, se 2012 års ekonomiska vårproposition (prop. 2011/12: 100 bilaga 3). Personer födda i något övrigt nordiskt land, EU15 eller i något av de rikare OECD-länderna har ungefär samma ekonomiska standard som inrikes födda. De som är födda i övriga länder är däremot kraftigt överrepresenterade i den nedre delen av inkomstfördelningen.

⁷ För en utförlig översikt, se Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO 2011:5).

kvinnor har betydligt lägre arbetsinkomster än män. Skatter och transfereringar jämnar dock ut inkomstskillnaden till viss del. Den individuella disponibla inkomsten för personer i förvärvsaktiv ålder är 15–20 procent lägre för kvinnor än för män, och denna relation har varit relativt stabil sedan mitten av 1990-talet (se diagram 2.9). I kronor räknat (fasta priser) har skillnaden i medianinkomst mellan kvinnor och män dock ökat 1995–2015, från ca 32 000 kronor till ca 43 000 kronor.

Diagram 2.9 Individuell disponibel inkomst för kvinnor och män i förvärvsaktiv ålder (20–64 år) 1995–2015

Medianinkomst i kronor (2017 års priser) och kvinnors andel av mäns inkomst i procent

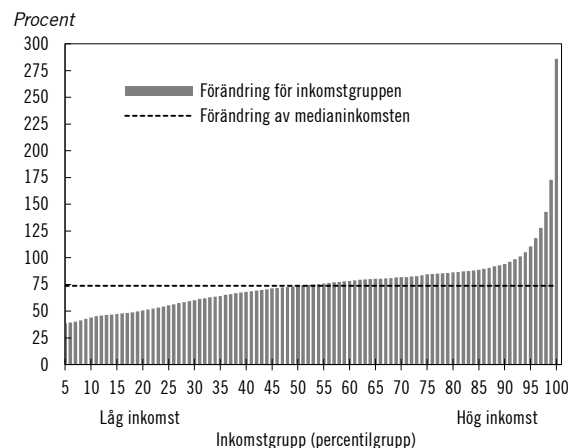
Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Individuell disponibel inkomst definieras som summan av individens egna marknadsinkomster, transfereringar och skatter. Hushållsrelaterade transfereringar delas lika mellan sammanboende.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

3 Inkomstfördelningens utveckling 1995–2015

Den ekonomiska standarden har ökat mest i den övre delen av inkomstfördelningen

Den ekonomiska standarden har ökat över hela inkomstfördelningen 1995–2015. Det framgår om alla individer i befolkningen rangordnas efter ekonomisk standard och därefter delas in i hundra lika stora grupper, s.k. percentilgrupper (se diagram 3.1). Ökningen har varit störst i den övre delen av fördelningen. För den allra översta inkomstgruppen, percentilgrupp 100, ökade den genomsnittliga reala ekonomiska standarden med 286 procent. I den nedre delen av inkomstfördelningen har ökningen varit väsentligt mindre. Utvecklingen i den nedre respektive den övre delen av inkomstfördelningen analyseras mer ingående i avsnitten 4–5 nedan.

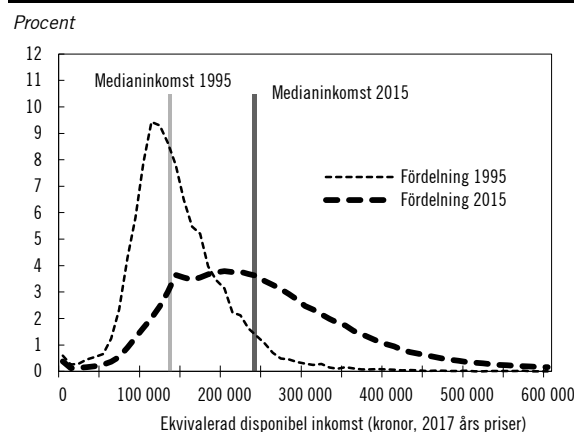
Diagram 3.1 Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 i olika delar av inkomstfördelningen

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Staplarna visar förändringen av genomsnittlig ekonomisk standard i respektive percentilgrupp. I de allra lägsta percentilgrupperna så låga att de inte kan antas spegla de faktiska levnadsförhållandena. En orsak är att dessa percentilgrupper till viss del innehåller individer som redovisar höga kapital- eller näringsförluster ett enstaka år. Av denna anledning redovisas inte utvecklingen för de allra lägsta percentilgrupperna i diagrammet.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Konsekvensen av det utvecklingsmönster som visas i diagram 3.1, dvs. att det finns ett tydligt positivt samband mellan den ekonomiska standardens tillväxttakt och positionen i inkomstfördelningen, är att den samlade inkomstfördelningen har dragits isär (se diagram 3.2). Det relativa avståndet mellan den översta delen och mitten av fördelningen har ökat, liksom det relativa avståndet mellan mitten och den nedersta delen av fördelningen. Att inkomsterna generellt har ökat under perioden framgår av att fördelningen har förskjutits åt höger i diagrammet.

Diagram 3.2 Fördelning av ekonomisk standard, 1995 resp. 2015

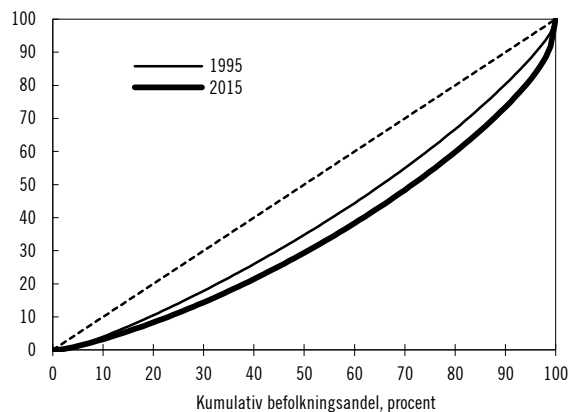
Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Inkomster över 600 000 kronor visas inte i diagrammet. Negativa inkomster har satts lika med noll. Frekvensfördelningen i diagrammet baseras på inkomstintervall om 10 000 kronor.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De samlade inkomstskillnaderna har ökat

Ojämligheten i den samlade inkomstfördelningen brukar ofta beskrivas med hjälp av Lorenz-kurvan. Om befolkningens inkomster sorteras i stigande ordning visar Lorenz-kurvan hur stor andel av de samlade inkomsterna som tillfaller en viss del av befolkningen (se diagram 3.3). Ju mer kurvan avviker från diagonallinjen, desto ojämnare är fördelningen. Att Lorenz-kurvan för 2015 ligger under kurvan för 1995 betyder att fördelningen har blivit mer ojämn. År 1995 förfogade exempelvis de 50 procent som hade lägst inkomst tillsammans över 34,7 procent av de samlade disponibla inkomsterna (justerade för försörjningsbörda). År 2015 hade denna andel sjunkit till 29,4 procent. År 1995 förfogade de 20 procent som hade högst inkomst tillsammans över 33,2 procent av inkomsterna. År 2015 hade denna andel stigit till 40,2 procent.

Diagram 3.3 Lorenz-kurvan, 1995 resp. 2015

Kumulativ inkomstandel, procent

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

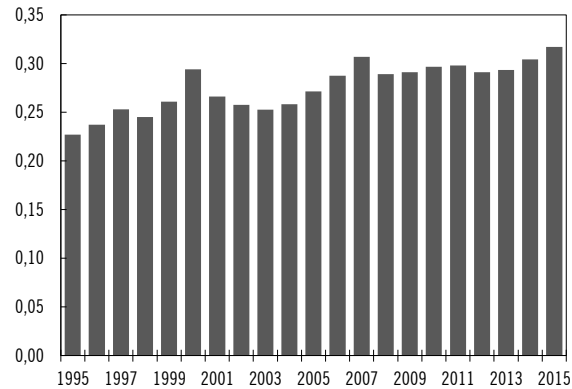
Gini-koefficienten är det vanligast förekommande sammanfattande måttet på spridningen i en inkomstfördelning.⁸ Gini-koefficienten kan anta värden mellan 0 och 1. Vid maximal ekonomisk jämlighet (alla har samma inkomst) antar koefficienten värdet 0. Vid maximal ojämlikhet (en

⁸ Gini-koefficienten kan definieras utifrån Lorenz-kurvan i diagram 3.3, nämligen som kvoten mellan den yta som avgränsas av diagonallinjen och Lorenz-kurvan och den totala ytan under diagonallinjen. En mer konkret tolkning av Gini-koefficienten är att den kan kopplas till hur stor förväntad inkomstskillnad det är mellan två slumpmässigt valda individer. Om medelinkomsten är 200 000 kronor, och om Gini-koefficienten är 0,25, kan den förväntade skillnaden uttryckas som $2 \cdot 0,25 \cdot 200\ 000$, dvs. 100 000 kronor. Om Gini-koefficienten i stället är 0,30, blir den förväntade skillnaden $2 \cdot 0,30 \cdot 200\ 000 = 120\ 000$ kronor.

person får alla inkomster) antar koefficienten värdet 1. År 1995–2015 ökade Gini-koefficienten för ekvivalerad disponibel inkomst från 0,227 till 0,317 (se diagram 3.4). Det innebär att inkomstskillnaderna, mätt på detta sätt, ökade med 40 procent.

Diagram 3.4 Gini-koefficienten 1995–2015

Gini-koefficienten

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2015. Realiserade kapitalvinster ingår i inkomstmättet. Gini-koefficienten när inkomsterna mäts exklusive realiserade kapitalvinster redovisas i diagram 3.5 nedan.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Gini-koefficienten har ökat trendmässigt sedan 1995, men den varierar relativt mycket mellan olika år. Den ekonomiska kris som inleddes 2008, med kraftigt fallande kapitalvinster⁹ till följd av en svag utveckling på aktie- och bostadsmarknaden, fick till följd att inkomstskillnaderna föll tillbaka från 2007 års historiskt höga nivå. År 2009–2013 var Gini-koefficienten förhållandevis stabil. De sista två åren för vilka utfallsdata finns tillgängliga, 2014 respektive 2015, har Gini-koefficienten återigen ökat.

Kapitalinkomsternas bidrag till de samlade inkomstskillnaderna har ökat

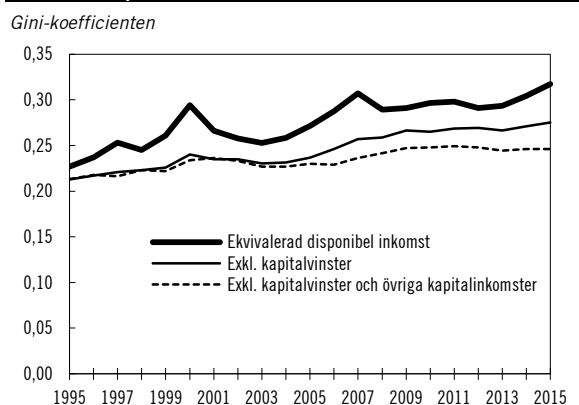
I diagram 3.5 redovisas Gini-koefficientens utveckling när hushållens inkomster mäts exklusive realiserade kapitalvinster. Kapitalvinsterna varierar kraftigt mellan enskilda år och speglar inte individens avkastning på kapital på ett helt rättvisande sätt (de syns bara det år när tillgångarna realiserar, medan värdet kan ha byggts upp

⁹ Med kapitalvinster avses realiserade vinster vid försäljning av värdepapper, bostäder m.m.

under flera år). När kapitalvinsterna rensas bort blir variationerna mellan åren därför betydligt mindre. Den trendmässiga ökningen av inkomstspridningen blir också något flackare. Den långsiktiga trenden mot ökade inkomstskillnader finns dock fortfarande kvar.

Om även övriga kapitalinkomster (räntor och utdelningar) exkluderas blir den trendmässiga ökningen av inkomstspridningen ännu något flackare. Sett över hela perioden 1995–2015 är det därför tydligt att kapitalvinster och övriga kapitalinkomster kan förklara en betydande del av de ökade inkomstskillnaderna. Men inkomstspridningen ökar i stort sett kontinuerligt även när samtliga inkomster från kapital exkluderas. Detta visar att utvecklingen av andra komponenter i den disponibla inkomsten än kapitalinkomster också har påverkat utvecklingen.

Diagram 3.5 Gini-koefficienten för disponibel inkomst exklusive kapitalinkomster 1995–2015

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2015.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Inkomstspridningen kan delas upp på samtliga inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten. Vissa inkomstslag såsom löneinkomster, kapitalvinster och övriga kapitalinkomster är ojämnt fördelade och bidrar till skevheten, medan skatter och transfereringar verkar utjämnande. Den viktade summan av de positiva och negativa bidragen uppgår till den totala inkomstspridningen. Det största bidraget till inkomstspridningen kommer från löneinkomsterna. Orsaken till detta är inte att lönerna är mest ojämnt fördelade, utan att löneinkomst är det största inkomstslaget och därmed har den största vikten. Genom att studera hur de olika inkomstslagens bidrag till Gini-koefficienten har utvecklats över tiden kan även förändringar i inkomstspridningen hänföras till de olika inkomstslagen.

I tabell 3.1 görs en uppdelning av olika inkomstslags bidrag till förändringen av Gini-koefficienten 1995–2015. Bidragen kan vara både positiva och negativa, och vissa bidrag kan därför vara större än den totala ökningen av Gini-koefficienten.¹⁰ Sett över hela perioden är det framför allt ökade kapitalinkomster, samt en ökad koncentration av dessa till toppen av inkomstfördelningen, som förklarar de ökade inkomstskillnaderna. En följeffekt av kapitalinkomsternas ökade betydelse är att kapitalinkomstskatten också har ökat i volym och blivit mer koncentrerad till toppen av inkomstfördelningen, vilket har haft en något dämpande effekt på de ökade inkomstskillnaderna.

Tabell 3.1 Olika inkomstslags bidrag till Gini-koefficientens förändring 1995–2015

Gini-enheter	1995–2005	2005–2015	1995–2015
Löne- och näringsinkomster	0,034	-0,065	-0,031
Kapitalinkomster (inkl. kapitalvinster)	0,053	0,054	0,107
Transfereringar (inkl. pension)	-0,016	0,002	-0,014
Skatter (exkl. kapitalinkomstskatt)	-0,008	0,053	0,045
Kapitalinkomstskatt	-0,013	-0,012	-0,025
Giniförändring	0,050	0,032	0,082

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2015. Av metodtekniska skäl avviker Giniförändringarna något från de som redovisas i diagram 3.5 och i tabell u.3.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Övriga skatter (dvs. exkl. kapitalinkomstskatt) har bidragit till de ökade inkomstskillnaderna 1995–2015. Under 1990-talet ökade skatternas utjämnande effekt, bl.a. genom införandet av värnskatten och egenavgifterna i pensionssystemet. Under 2000-talet har dock inkomstskatternas utjämnande effekt minskat till följd av bl.a. kompensationen för egenavgiften i början av 2000-talet, införandet av jobbskatteavdraget 2007 samt avskaffandet av fastighets- och förmögenhetsskatten.

Sett över hela perioden 1995–2015 har löneinkomsternas bidrag till Gini-koefficienten minskat. Löneinkomster bidrog till ökade inkomstskillnader under 1990-talets senare del då lönespridningen ökade. Under 2000-talet har lönespridningen stagnerat, och sedan mitten av

¹⁰ För en närmare beskrivning av dekomponeringsmetodiken, se underbilagan.

2000-talet har lönernas bidrag till den samlade inkomstspridningen i stället minskat.

Inkomstskillnaderna har ökat även internationellt

Jämfört med andra länder har Sverige en jämn inkomstfördelning

Internationellt jämförbar statistik över inkomstfördelningen i olika länder sammanställs regelbundet av olika statistikproducenter. Den mest aktuella statistiken kommer från Eurostat och avser inkomståret 2014 (se tabell 3.2).

Tabell 3.2 Inkomstskillnader inom EU 2000–2014

Gini-koefficienter

	2014	2007	2000
Slovakien	0,24	0,24	--- ¹⁾
Slovenien	0,25	0,23	0,22
Tjeckien	0,25	0,25	0,25
Sverige	0,25	0,24	0,24
Finland	0,25	0,26	0,27
Belgien	0,26	0,28	0,28
Nederländerna	0,27	0,28	0,27
Österrike	0,27	0,28	0,24
Danmark	0,27	0,25	0,22
Malta	0,28	0,28	0,30 ²⁾
Ungern	0,28	0,25	0,25
Luxemburg	0,29	0,28	0,27
Frankrike	0,29	0,30	0,27
Irland	0,30	0,30	0,29
Tyskland	0,30	0,30	0,25
Kroatien	0,31	--- ¹⁾	--- ¹⁾
Polen	0,31	0,32	0,30
Italien	0,32	0,31	0,29
Storbritannien	0,32	0,34	0,35
Cypern	0,34	0,29	--- ¹⁾
Portugal	0,34	0,36	0,37
Grekland	0,34	0,33	0,33
Spanien	0,35	0,32	0,33
Estland	0,35	0,31	0,35
Lettland	0,35	0,38	0,34 ²⁾
Bulgarien	0,37	0,36	0,26
Rumänien	0,37	0,36	0,30
Litauen	0,38	0,35	0,31

1) Data saknas. 2) Data saknas för 2000; i stället används data för 1999.

Anm.: I tabellen rangordnas länderna efter storleken på Gini-koefficienten 2014. Inkomster exkl. kapitalvinster.

Källa: Eurostat (EU-SILC).

Olikheter med avseende på data och metodval gör att Eurostats och den officiella statistikens beräkningar av Gini-koefficienten inte är helt

jämförbara. Eurostats beräkningar baseras t.ex. på ett väsentligt mindre individurval och en annan ekvivalensskala för att justera för försörjningsbörd. Vidare ingår inte realiserade kapitalvinster i Eurostats inkomstbegrepp.

Sverige har i ett internationellt perspektiv en mycket jämn inkomstfördelning. Vid en jämförelse mellan EU:s medlemsländer 2014 framgår att Slovakien, Slovenien, Tjeckien, Sverige och Finland hade de lägsta inkomstskillnaderna. Gini-koefficienten för Sverige var ca 0,25, vilket kan jämföras med ca 0,31 för EU som helhet.

Inkomstskillnaderna har ökat i de flesta EU-länder under 2000-talet. Krisåren 2008–2010 sjönk Gini-koefficienten i en majoritet av EU-länderna, vilket tillfälligt bromsade utvecklingen mot ökade inkomstskillnader i dessa länder. År 2010–2014 har inkomstskillnaderna återigen ökat i flertalet medlemsländer.¹¹

Ökat fokus på inkomstfördelningsfrågor och inkluderande tillväxt

De senaste åren har intresset för fördelningsfrågor ökat i många länder och i flera internationella organisationer.¹² De ökande inkomstskillnaderna, där toppinkomsterna ökar snabbt medan de lägsta inkomsterna i många länder ligger stilla eller till och med sjunker, är ett skäl. Den globala finanskrisen och den långsamma ekonomiska återhämtningen efter denna i många länder är ett annat. I främst USA finns en diskussion om huruvida de ökade inkomstskillnaderna var en av orsakerna till finanskrisen 2008.¹³

Det ökade intresset för fördelningsfrågor handlar både om de ekonomiska och de politiska och sociala konsekvenserna av ökad ojämlikhet. I fråga om de ekonomiska konsekvenserna finns en oro för att stora inkomstskillnader kan påverka ekonomins funktionssätt. En relativt omfattande forskningslitteratur ställer frågan om ökad ojämlikhet undergräver förutsättningarna

¹¹ Samma mönster framträder i en nyligen publicerad OECD-rapport som undersöker hur inkomstfördelningen i OECD-länderna utvecklades under krisåren och den efterföljande återhämtningen; se *Income Inequality Update: No Light at the End of the Tunnel* (OECD 2016).

¹² Se t.ex. *In it Together: Why Less Inequality Benefits All* (OECD 2015) och *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective* (IMF 2015).

¹³ Se t.ex. Rajan, *Fault Lines: How Hidden Fractures Still Threaten the World Economy*, 2010; Stiglitz, *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, 2012 och Fitoussi och Saraceno, *Inequality and Macroeconomic Performance*, Documents de Travail de l'OFCE 2010:13.

för uthållig tillväxt eller om ökade inkomstskillnader påverkar de val som individer gör på ett sådant sätt att den ekonomiska tillväxten stärks.¹⁴ I 2013 års fördelningspolitiska redogörelse ges en kort översikt av kunskapsläget baserat på forskningslitteraturen.¹⁵ Den visar att det finns ett antal olika sätt på vilka fördelningen av ekonomiska resurser kan påverka inte bara de ekonomiska utan också de politiska val som individer gör – och därmed också tillväxten i ekonomin. Ökad inkomstspridning kan därför ha både positiva och negativa effekter på tillväxten beroende på hur samhället är organiserat och vilken utvecklingsfas det befinner sig i.

Globaliseringen och den snabba teknologiska utvecklingen skapar både möjligheter och utmaningar. Ökad internationell konkurrens och handel driver utvecklade länder att röra sig uppåt i värdekedjan – men kan också skapa press nedåt på lönerna och en ökad risk för arbetslöshet, framför allt i låg- och medelinkomstskikten.¹⁶ Samtidigt ger den globala ekonomin, ny teknik och innovationer möjlighet till mycket höga arbets- och kapitalinkomster för vissa. Den översta inkomsttoppens andel av de totala inkomsterna har därför ökat kraftigt i många länder (se vidare avsnitt 5 nedan). Om det ökade välståndet bara kommer vissa till del kan ett motstånd mot de förändringar som globalisering och ny teknik medför växa fram och undergräva förutsättningarna för fortsatt välståndsökning. Den senaste tidens populistiska och protektionistiska strömningar i USA och i flera europeiska länder kan ses som ett uttryck för ett sådant motstånd.

De ökade inkomstskillnaderna, och de sociala, politiska och ekonomiska konsekvenser de tycks få, har därför också väckt ett ökat intresse för möjligheterna att åstadkomma vad som i debatten betecknas som inkluderande tillväxt. Här ligger fokus främst på vad som krävs av samhällets institutioner och av den ekonomiska politiken för att jämlikhet och ökat välstånd ska kunna uppnås samtidigt. Ett antal länder, främst Sverige och övriga nordiska länder, har under en längre

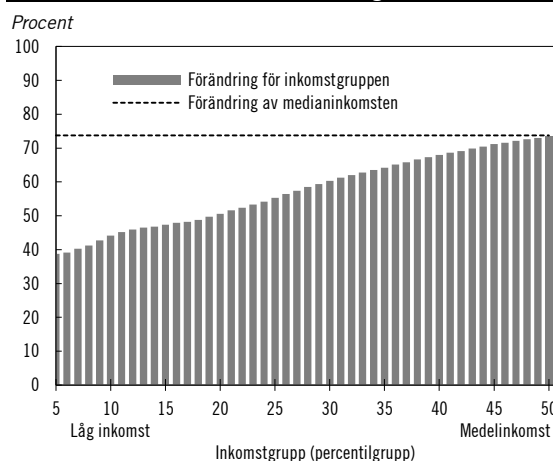
tid lyckats kombinera hög tillväxt med relativt små inkomstskillnader. Frågan som ställs i detta sammanhang är därför vad det är i dessa ekonomier som har möjliggjort ett sådant positiv samband mellan effektivitet och jämlikhet.

4 Inkomster i den nedre delen av inkomstfördelningen

Inkomsterna har ökat långsammare i den nedre delen än i mitten av inkomstfördelningen

År 1995–2015 har inkomstillväxten varit svagare i den nedre delen än i mitten av inkomstfördelningen (se diagram 4.1). Inkomstillväxten har dessutom, med undantag för den allra nedersta delen av fördelningen, varit svagare i lägre inkomstlagen än i högre. Den nedre halvan av inkomstfördelningen har därför dragits isär.

Diagram 4.1 Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 i den nedre delen av inkomstfördelningen

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Staplarna visar förändringen av genomsnittlig ekonomisk standard i respektive percentilgrupp. I de allra lägsta percentilgrupperna är inkomsterna så låga att de inte kan antas spegla de faktiska levnadsförhållandena. En orsak är att dessa percentilgrupper till viss del innehåller individer som redovisar höga kapital- eller näringsförluster ett enstaka år. Av denna anledning redovisas inte utvecklingen för de allra lägsta percentilgrupperna i diagrammet. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De ökade inkomstskillnaderna i den nedre delen av inkomstfördelningen framgår även av diagram 4.2. Diagrammet visar hur den ekonomiska standarden i förhållande till medianen har förändrats i olika delar av fördelningen. År 1995 hade en genomsnittlig individ i den 10:e percentilgruppen 64 procent av medianinkomsttagarens ekonomiska standard. År 2015 hade denna andel sjunkit till 53 procent. Förändringen har varit mindre längre upp i fördelningen. År 1995 hade

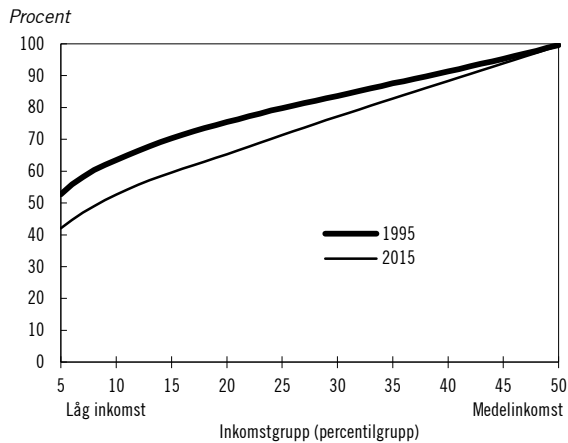
¹⁴ Se t.ex. Cingano, Trends in Income Inequality and its Impact on Economic Growth. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 163, 2014 för en översikt av litteraturen på området.

¹⁵ Se prop. 2012/13:100 bilaga 2.

¹⁶ Se t.ex. Report of the Commission on Inclusive Prosperity (Center for American Progress 2015) och Goos, Manning och Salomons, Job Polarization in Europe, American Economic Review, 2009.

t.ex. en genomsnittlig person i den 40:e percentilgruppen 91 procent av medianinkomsttagarens ekonomiska standard. År 2015 hade denna andel sjunkit till 88 procent.

Diagram 4.2 Ekonomisk standard i förhållande till medianen i den nedre delen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015

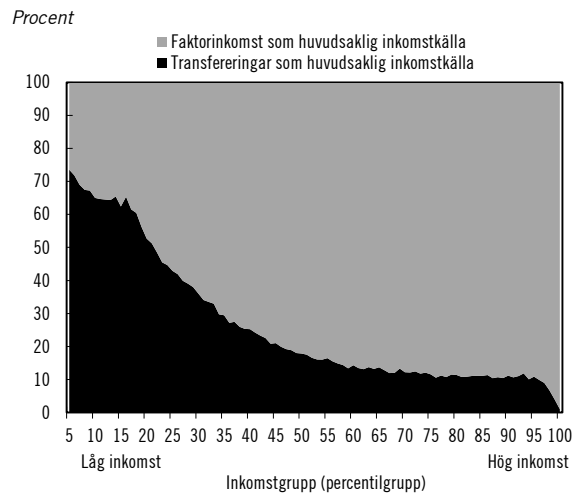

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Diagrammet visar kvoten mellan genomsnittlig ekonomisk standard för en viss percentilgrupp och medianinkomsten i fördelningen.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Skillnader mellan lönerna och transfereringarnas ökningstakt förklarar en stor del av utvecklingen

En bidragande orsak till att inkomsttillväxten har varit förhållandevis svag i den nedre delen av inkomstfördelningen är att andelen individer som får sin huvudsakliga försörjning från olika typer av transfereringar är större där än i de högre inkomstskikten (se diagram 4.3). Transfereringarna är vanligtvis kopplade till prisutvecklingen, eller bestämda i fasta belopp. Ersättningsnivåerna justeras ibland också diskretionärt, vilket gör att merparten av transfereringarna ändå har vuxit något snabbare än prisutvecklingen sedan mitten av 1990-talet (se tabell 4.1). Exempelvis har taket i arbetslöshetsförsäkringen, som förblir nominellt oförändrat i avsaknad av politiska beslut, justerats vid ett flertal tillfällen sedan mitten av 1990-talet. De flesta transfereringarna har dock inte vuxit i takt med den genomsnittliga inkomstutvecklingen (inkomstindex).

Diagram 4.3 Andel individer i olika inkomstgrupper efter huvudsaklig inkomstkälla 2015

Anm.: I beräkningarna ingår alla individer i respektive percentilgrupp som är 20 år eller äldre. En individ bedöms ha transfereringar som huvudsaklig inkomstkälla om transfereringarna utgör mer än hälften av den individuella bruttoinkomsten. Faktorinkomst avser inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 4.1 Förändring av ersättningen 1995–2015 i ett urval av transfereringssystemen

Procent

	Förändring i förhållande till prisindex (KPI)	Förändring i förhållande till inkomstindex
Lägsta dag ersättning i arbetslöshetsförsäkringen	1,2	0,7
Högsta dag ersättning i arbetslöshetsförsäkringen	1,3	0,8
Sjukpenning, tak	1,0	0,6
Föräldraförsäkring, tak	1,0	0,6
Föräldraförsäkring, grundnivå ¹⁾	1,5	0,9
Föräldraförsäkring, lägst nivå ²⁾	2,4	1,5
Garantipension ³⁾	1,0	0,8
Sjukersättning, garantinivå ²⁾	1,0	0,8
Barnbidrag, grundbelopp	1,1	0,7
Ekonomiskt bistånd ⁴⁾	1,2	0,9
Studiemedel ⁵⁾	1,1	0,8

1) Avser 2002–2015. 2) Lägst nivå likställs med de garantidagar som fanns före 2002. 3) Avser 2003–2015. 4) Avser 1998–2015, ekonomiskt bistånd för en ensamstående förälder med två barn 11–14 år. 5) Avser 1999–2015.

Anm.: Ett värde på t.ex. 0,7 visar att ersättningen har ökat 30 procent mindre än ökningen av index under motsvarande period. Ett värde större än ett visar att ersättningen har ökat mer än index.

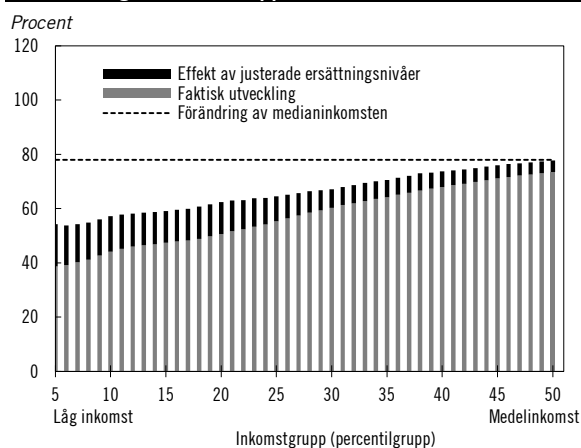
Källa: Egna beräkningar.

Mikrosimuleringsmodellen FASIT kan användas för att ge en viss uppfattning om den kvantitativa betydelsen för inkomstfördelningen av att transfereringarna inte har ökat i takt med den

genomsnittliga inkomstutvecklingen.¹⁷ Eftersom modellberäkningen bygger på vissa förenklande antaganden ska den tolkas med försiktighet. Modellen tar t.ex. inte hänsyn till att en uppräknig av transfereringarna i takt med inkomstutvecklingen skulle behöva finansieras, t.ex. genom skatthöjningar. Detta skulle få direkta effekter på inkomstfördelningen som inte fångas av beräkningen. Höjda ersättningar i transfereringssystemen (och eventuellt höjda skatter) kan också ge upphov till förändrade drivkrafter till arbete, vilket i sin tur skulle kunna påverka inkomstfördelningens utveckling. En eventuell sådan effekt fångas inte heller av beräkningen.

I modellberäkningen korrigeras transfereringarnas eftersläpning i förhållande till den genomsnittliga inkomstutvecklingen 1995–2015 genom en ofinansierad justering av ersättningsnivåerna i 2015 års transfereringssystem. Justeringen beräknas förstärka de disponibla inkomsterna med ca 50 miljarder kronor. De högre ersättningsnivåerna skulle ha bidragit till en jämnare inkomstutveckling 1995–2015 i den nedre halvan av inkomstfördelningen (se diagram 4.4). För de flesta percentilgrupper i den nedre halvan av fördelningen förklaras knappt hälften av skillnaden i förhållande till medianinkomstens utveckling av att transfereringarna inte har ökat i takt med den genomsnittliga inkomstutvecklingen.

Diagram 4.4 Simulerad inkomstutveckling 1995–2015 när transfereringarna räknas upp med inkomstindex

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Modellberäkningen visar också att ökningen av de samlade inkomstskillnaderna (Gini-koefficienten) 1995–2015 skulle ha blivit ca 10 procent lägre till följd av de högre ersättningsnivåerna i 2015 års transfereringssystem. Den relativt måttliga effekten på Gini-koefficienten antyder att det främst är utvecklingen i inkomstfördelningens övre del som har bidragit till Gini-koefficientens ökning 1995–2015.

Det finns även andra orsaker till att inkomsttillväxten har varit svagare i den nedre delen av fördelningen än i mitten. Inkomstfördelningen har bl.a. påverkats av de demografiska förändringar som har ägt rum sedan mitten av 1990-talet. I avsnitt 6 nedan visas att en ökad andel ensamhushåll och en ökad andel utrikes födda i befolkningen har bidragit till ökade inkomstskillnader i den nedre delen av fördelningen. Inkomstfördelningen har även påverkats av förändringar i skattesystemet. Jobbskatteavdraget har t.ex. haft en större positiv effekt på disponibelinkomsterna i mitten av fördelningen, där andelen förvärvsarbetande är relativt hög, än i de lägre inkomstskikten.

Andelen personer med låg relativ ekonomisk standard har ökat

Det finns olika sätt att mäta hur många som är ekonomiskt utsatta, eller fattiga. Måtten kan vara direkta eller indirekta. Direkta mått bygger på observationer av den faktiska levnadsstandard. Indirekta mått baseras i stället på ekonomiska data. En vanligt förekommande indirekt ansats är att betrakta dem vars ekonomiska standard ligger under en given gräns som individer med låg ekonomisk standard.

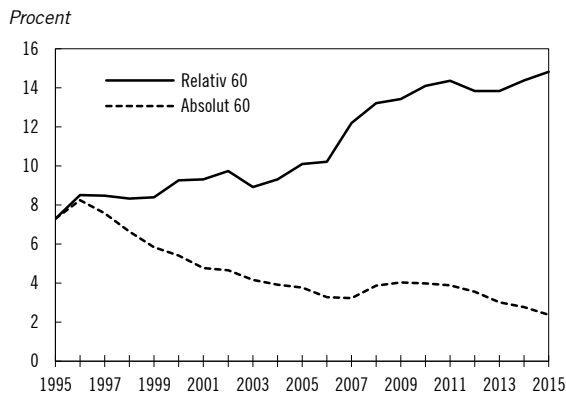
De indirekta, inkomstbaserade, måtten kan vara både absoluta och relativa. En absolut gräns innebär att låginkomstgränsen låses ett visst år och därefter bara skrivs upp med prisutvecklingen. Med en relativ gräns följer gränsen med när medelinkomsten i ett samhälle ökar. Det betyder att fattigdom med detta mått ses i förhållande till det samhälle som beskrivs.

Bilden av hur andelen med låg ekonomisk standard har utvecklats över tid ser olika ut beroende på vilken typ av mått som används. Med en absolut låginkomstgräns – här beräknad som 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst – har andelen med låg ekonomisk standard minskat i stort sett kontinuerligt sedan mit-

¹⁷ Se underbilagan för en beskrivning av FASIT-modellen och de antaganden och överväganden som ligger till grund för modellberäkningen.

ten av 1990-talet (se diagram 4.5). Orsaken till minskningen är att de reala inkomsterna har ökat även för dem med förhållandevis låga inkomster.

Diagram 4.5 Andel med låg ekonomisk standard 1995–2015

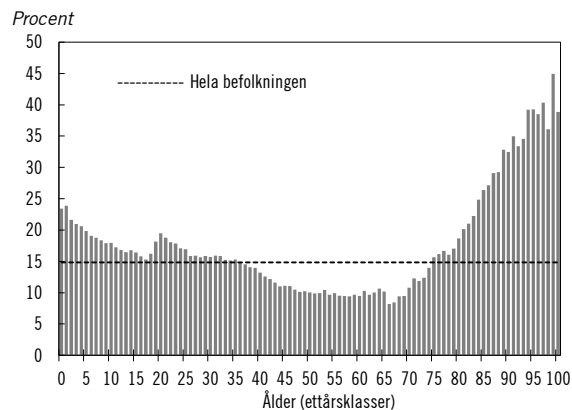
Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2015. För absolut 60 beräknas låginkomstgränsen som 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst. För relativ 60 beräknas gränsen som 60 procent av medianinkomsten för det aktuella året.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Med en relativ låginkomstgräns – beräknad som 60 procent av medianinkomsten varje år – har andelen med låg ekonomisk standard i stället ökat sedan mitten av 1990-talet. Den reala inkomstökningen i mitten av inkomstfördelningen har gradvis höjt den relativa låginkomstgränsen. Eftersom inkomstökningen har varit svagare för grupper i den nedre delen av inkomstfördelningen har andelen med inkomster under gränsen ökat. Utvecklingen accelererade 2006–2010, vilket bl.a. berodde på att den successiva utbyggnaden av jobbskatteavdraget och de sänkta ersättningarna i arbetslöshets- och sjukförsäkringen förstärkte skillnaderna mellan förvärvsarbete i mitten av inkomstfördelningen och icke förvärvsarbete i den nedre delen av fördelningen.¹⁸

Risken för låg relativ ekonomisk standard har ett tydligt samband med individers ålder och arbetsmarknadsanknytning. Om ingen i hushållet arbetar heltid är risken för låg ekonomisk standard betydande. Bland unga vuxna 20–29 år, varav många är studerande, är andelen med låg ekonomisk standard avsevärt högre än för personer i åldern 30–64 år (se diagram 4.6). Andelen

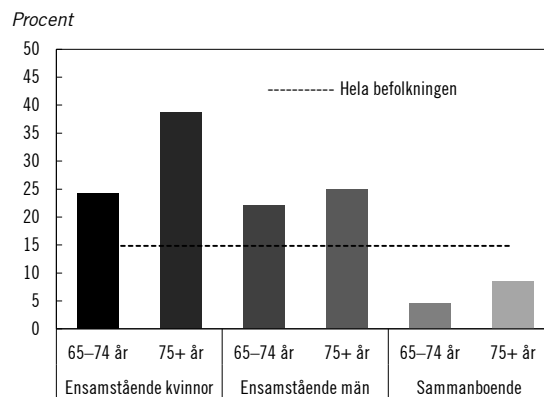
sjunker med stigande ålder fram till pensioneringen. Därefter ökar andelen med låg ekonomisk standard med stigande ålder. Dock finns det betydande skillnader mellan olika pensionärshushåll (se diagram 4.7). Exempelvis har sammanboende pensionärer en avsevärt lägre andel med låg relativ ekonomisk standard än ensamstående pensionärer. Bland ensamstående kvinnor över 75 år är andelen särskilt stor.

Diagram 4.6 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015 efter ålder

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

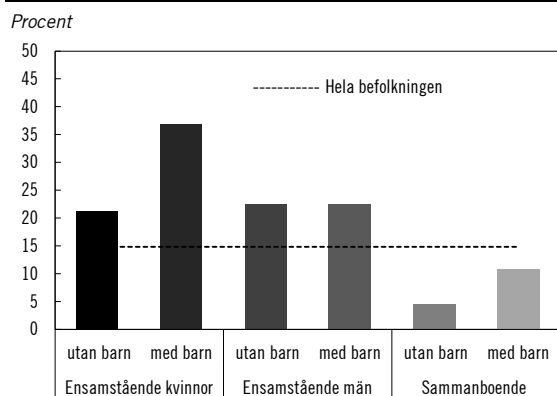
Diagram 4.7 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015, 65 år och äldre

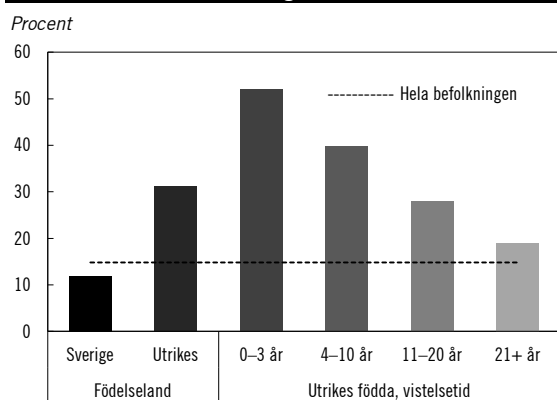
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Ensamstående i förvärvsaktiv ålder 20–64 år, framför allt ensamstående kvinnor med barn, är en grupp där andelen med låg ekonomisk standard är förhållandevis stor, särskilt jämfört med gruppen sammanboende med eller utan barn (se diagram 4.8). Utrikes födda, i synnerhet personer med kort vistelsetid i Sverige, har lägre sysselsättningsgrad och högre arbetslöshet än inrikes födda. De löper därmed en betydligt större risk för ekonomisk utsatthet än inrikes födda (se diagram 4.9).

¹⁸ En annan bidragande orsak är att många personer lämnade arbetslöshetskassorna 2007–2008 till följd av ökade avgifter för försäkringen. När finanskrisen slog till 2008 ökade arbetslösheten, och många stod då utan ett tillräckligt skydd mot den förlorade arbetsinkomsten.

Diagram 4.8 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015 efter hushållstyp, 20–64 år

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 4.9 Andel med låg relativ ekonomisk standard 2015 efter vistelsetid i Sverige

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Jämfört med andra länder har Sverige en låg andel ekonomiskt utsatta

Inom ramen för EU:s tillväxtstrategi, Europa 2020, finns ett mål att antalet människor som lever eller riskerar att leva i fattigdom och social utestängning ska ha minskat med minst 20 miljoner från 2008 till 2020. Totalindikatorn risk för fattigdom och social utestängning mäter antalet personer som identifieras via minst en av följande tre delindikatorer:

- Personen har en ekonomisk standard som understiger 60 procent av den nationella medianinkomsten.
- Personen har en mycket låg materiell standard. Till skillnad från indikatorn för låg relativ ekonomisk standard är detta ett direkt mått på levnadsstandard. Indikatorn avser att fånga frånvaron av varor och tjänster och oförmågan att delta i vardagliga aktiviteter som uppfattas som socialt nödvändiga. Mycket låg materiell standard defi-

nieras som att individen saknar förmåga inom minst fyra av nio områden. De områden som omfattas är bl.a. förmågan att möta oväntade utgifter, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvättmaskin och att äga en bil (se underbilagan).

- Personen tillhör ett hushåll som har låg förvärvsintensitet. Hushåll med låg förvärvsintensitet definieras som hushåll där medlemmarna i förvärvsaktiv ålder (18–59 år) i genomsnitt arbetar mindre än 20 procent av arbetstiden för ett hushåll där alla arbetar heltid.

År 2008 beräknades 116 miljoner personer, eller 23,7 procent av befolkningen, i EU-27 befinna sig i riskzonen för fattigdom och social utestängning (dvs. de uppfyllde ett eller fler av de tre kriterierna ovan).¹⁹ Målet att minska antalet personer i denna grupp med 20 miljoner fram till år 2020 ser inte ut att kunna uppfyllas. Krisåren 2008–2012 ökade gruppen med 6,3 miljoner personer, varefter den minskade med 4,7 miljoner personer 2013–2015. År 2015 befann sig således 1,5 miljoner fler människor i EU-27 i riskzonen för fattigdom och social utestängning jämfört med referensåret 2008. Ökningen beror på att antalet personer med låg relativ ekonomisk standard och antalet personer i hushåll med låg förvärvsintensitet har ökat.

Vid en jämförelse mellan medlemsländerna är Sverige ett av länderna med lägst risk för fattigdom och social utestängning (se tabell 4.2). År 2015 hade bara Tjeckien en lägre andel av befolkningen som uppfyllde minst ett av de tre kriterierna för risk för fattigdom och social utestängning. Resultaten är i linje med tidigare internationella jämförelser som visar att Sverige har en låg andel ekonomiskt utsatta.

Andelen individer med mycket låg materiell standard varierar kraftigt mellan olika EU-länder, från 0,7 procent till 34 procent. Låga andelar finns bl.a. i Sverige och de övriga nordiska länderna, medan de högsta andelarna finns i vissa av de nyare medlemsländerna, som Bulgarien och Rumänien. Detta avspeglar till stor del skillnader i levnadsstandard mellan länderna. Sett över pe-

¹⁹ Kroatien, som blev EU:s 28:e medlemsland 2013, ingår inte i länderurvalet i detta avsnitt.

rioden 2008–2015 har andelen med mycket låg materiell standard ökat i hälften av medlemsstaterna och minskat i den andra hälften. I Sverige har andelen minskat i stort sett kontinuerligt, från 1,4 procent 2008 till 0,7 procent 2015.

Tabell 4.2 Indikatorer för risk för fattigdom och social utestängning i EU-länderna 2015

Procent

	Totalt	Mycket låg materiell standard	Låg relativ ekonomisk standard	Låg förvärvsintensitet i hushållet
Tjeckien	14	6	10	7
Sverige	16	1	15	6
Nederländ.	16	3	12	10
Finland	17	2	12	11
Danmark	18	4	12	12
Frankrike	18	5	14	9
Österrike	18	4	14	8
Slovakien	18	9	12	7
Luxemburg	19	2	15	6
Slovenien	19	6	14	7
Tyskland	20	4	17	10
Belgien	21	6	15	15
Malta	22	8	16	9
Polen	23	8	18	7
Storbritan.	24	6	17	12
EU-27	24	8	17	11
Estland	24	5	22	7
Irland	26	8	16	19
Portugal	27	10	20	11
Ungern	28	19	15	9
Spanien	29	6	22	15
Italien	29	12	20	12
Cypern	29	15	16	11
Litauen	29	14	22	9
Lettland	31	16	23	8
Grekland	36	22	21	17
Rumänien	37	23	25	8
Bulgarien	41	34	22	12

Anm.: I tabellen rangordnas länderna från lägsta till högsta värde för totalindikatorn. Totalindikatorn mäter andelen personer som identifieras via minst en av de tre delindikatorerna. För delindikatorn låg relativ ekonomisk standard används den mest aktuella inkomststatistiken från Eurostat, vilken avser inkomståret 2014.

Källa: Eurostat (EU-SILC).

Skillnaden mellan olika länder är mindre om den ekonomiska utsattheten mäts med relativa inkomstmått. Andelen med en inkomst understigande 60 procent av den nationella medianinkomsten varierar mellan ca 10 och 25 procent. Låga andelar finns bl.a. i Tjeckien, Nederländerna och i de nordiska länderna. Sedan 2008 har

andelen med låg relativ ekonomisk standard ökat i 22 av 27 medlemsländer.

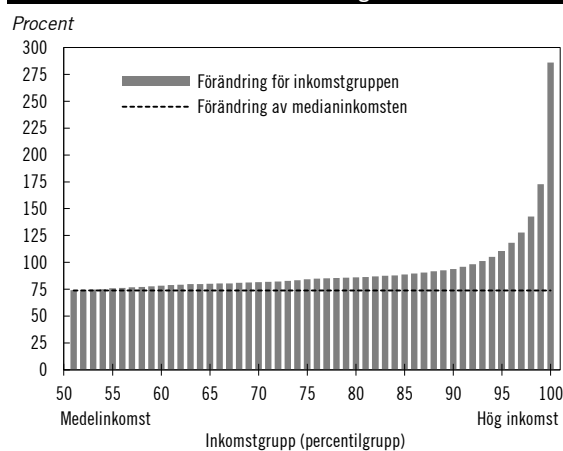
Indikatorn som mäter andelen personer i hushåll med låg förvärvsintensitet varierar mellan 6 och 21 procent i de olika EU-länderna. Lägst andelar finns i Luxemburg och Sverige, medan de högsta andelarna finns i Irland, Grekland och Spanien. 2008–2015 har andelen personer i hushåll med låg förvärvsintensitet i EU-27 ökat från 9,2 till 10,5 procent. För Sverige har andelen ökat marginellt, från 5,5 till 5,8 procent.

5 Inkomster i den övre delen av inkomstfördelningen

Fördelningen har dragits isär mest i den yttersta toppen

Inkomsterna i den övre halvan av inkomstfördelningen har sedan mitten av 1990-talet ökat mer än medianinkomsten (se diagram 5.1). Inkomstillväxten har dessutom varit starkare i högre inkomstlagen än i lägre, vilket har lett till en ökad spridning av inkomsterna inom den övre halvan av fördelningen. Den mest påtagliga förändringen 1995–2015 är dock den kraftiga inkomstillväxten i den yttersta toppen av fördelningen. En genomsnittlig person i den översta procenten av 2015 års inkomstfördelning hade 2,9 gånger högre ekonomisk standard än en genomsnittlig person i den översta procenten av 1995 års inkomstfördelning.

Diagram 5.1 Förändring av ekonomisk standard 1995–2015 i den övre delen av inkomstfördelningen

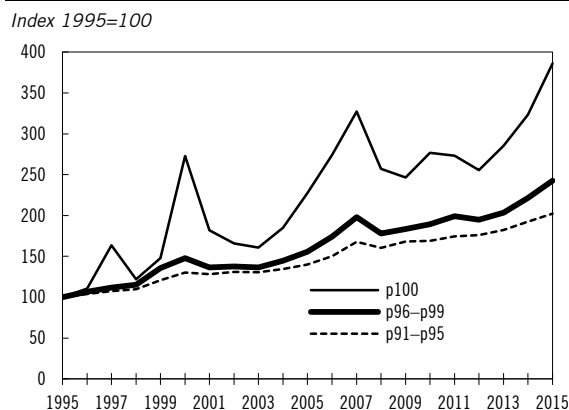

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Staplarna visar förändringen av genomsnittlig ekonomisk standard i respektive percentilgrupp.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Avståndet mellan den yttersta toppen och percentilgrupperna strax under har ökat successivt sedan 1995 (se diagram 5.2). Inkomsterna allra högst upp i inkomstfördelningen varierar dock mer mellan olika år än inkomster längre ned i fördelningen. Detta beror i hög utsträckning på att realiserade kapitalvinster varierar förhållandevis mycket mellan olika år och att kapitalvinsterna är starkt koncentrerade till hushåll med högst inkomst (se även tabell 5.1 och diagram 5.8 nedan).

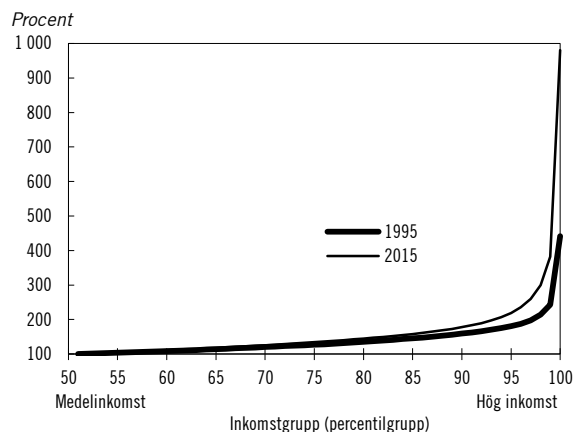
Diagram 5.2 Förändring av ekonomisk standard i den översta tiondelen av inkomstfördelningen 1995–2015

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2015. p100 avser den översta procenten av inkomstfördelningen, p96–p99 de översta fem procenten exklusive den översta procenten osv. Diagrammet visar den genomsnittliga förändringen av ekonomisk standard för respektive percentilgrupp. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

De ökade inkomstskillnaderna i den övre delen av inkomstfördelningen framgår också av diagram 5.3. Diagrammet visar hur den ekonomiska standarden i förhållande till medianen har förändrats i olika delar av fördelningen. År 1995 hade en genomsnittlig person i den 90:e percentilgruppen ca 1,6 gånger högre ekonomisk standard än medianinkomsttagaren. År 2015 hade skillnaden ökat till ca 1,8 gånger medianinkomsttagarens ekonomiska standard. Fördelningen har dock dragits isär mest i den yttersta toppen. En genomsnittlig person i den allra översta percentilgruppen hade 1995 ca 4,5 gånger högre ekonomisk standard än medianinkomsttagaren. Avståndet hade 2015 ökat till ca 10 gånger medianinkomsttagarens ekonomiska standard.

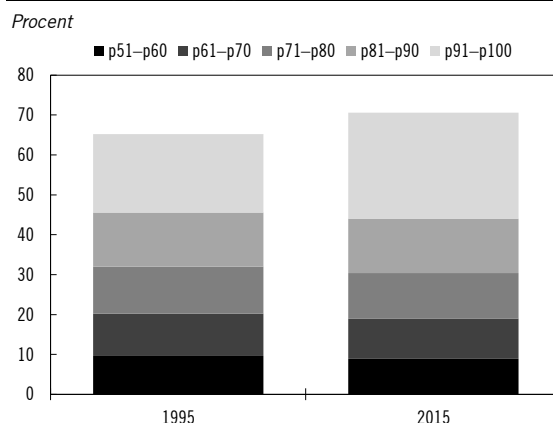
Diagram 5.3 Ekonomisk standard i förhållande till medianen i den övre delen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015

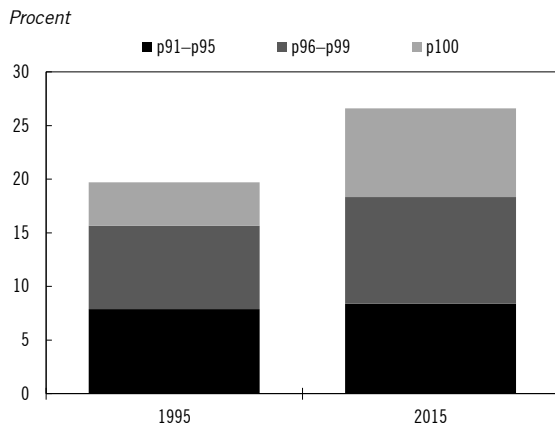
Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Diagrammet visar kvoten mellan genomsnittlig ekonomisk standard för en viss percentilgrupp och medianinkomsten i inkomstfördelningen. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Konsekvenserna av utvecklingen 1995–2015 kan också beskrivas i termer av förändrade inkomstandelar för olika grupper. Den övre halvan av fördelningen förfogade 1995 över 65,2 procent av inkomsterna (se diagram 5.4). År 2015 hade denna andel ökat till 70,6 procent. Hela ökningen kan tillskrivas en ökad inkomstandel för den översta tiondelen av inkomstfördelningen. Inkomstandelarna för övriga grupper i den övre halvan av fördelningen har i stort sett varit konstanta 1995–2015. I den översta tiondelen är det i synnerhet den yttersta toppens andel som har ökat (se diagram 5.5). Den översta hundradelens inkomstandel har ökat från 4,0 procent 1995 till 8,3 procent år 2015.

Diagram 5.4 Inkomstandelar i den övre delen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. p91–p100 avser de översta 10 procenten i fördelningen, p81–p90 de översta 20 procenten exklusive den översta tiondelen osv. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 5.5 Inkomstandelar för den översta tiondelen av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

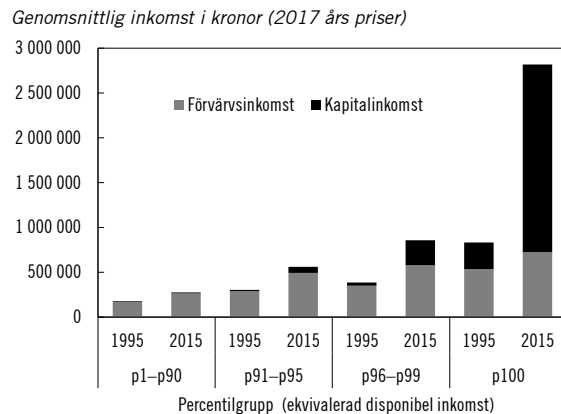
Kapitalinkomster har blivit allt viktigare för den yttersta inkomsttoppen

Individuella bruttointkomster kan delas upp i förvärsinkomster och kapitalinkomster. Kapitalinkomsterna har ökat kraftigt 1995–2015, och för den yttersta inkomsttoppen har kapitalinkomster blivit det viktigaste inkomstslaget (se diagram 5.6). Kapitalinkomsternas ökade volym, samt den ökade koncentrationen till toppen av inkomstfördelningen, har bidragit till de senaste decenniernas ökade inkomstspridning i Sverige (se även avsnitt 3 ovan).²⁰

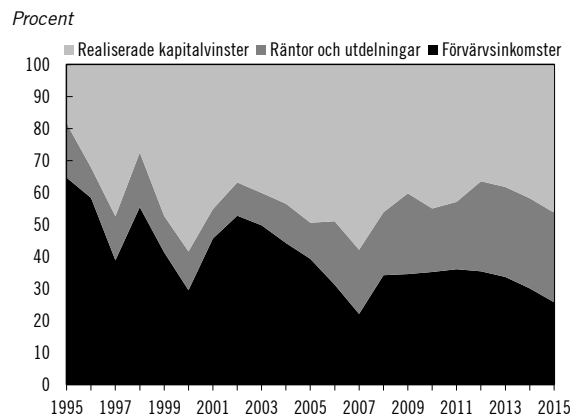
Realiserade kapitalvinster utgör huvuddelen av toppprocentens kapitalinkomster (se diagram 5.7). Räntor, och framför allt aktieutdelningar, har dock ökat i betydelse sedan 2005. År 2015 var räntor och utdelningar till och med större än förvärsinkomster för den översta procenten i inkomstfördelningen.²¹

²⁰ För en utförlig beskrivning av kvinnors och mäns individuella kapitalinkomster, se prop. 2016/17:1 Förslag till statens budget, finansplan m.m. bilaga 3. Av redogörelsen framkommer bl.a. att kapitalinkomster är ungefär lika vanligt förekommande bland kvinnor som bland män. Drygt 60 procent av både kvinnor och män hade kapitalinkomster under 2014. Det genomsnittliga beloppet var dock betydligt mindre för kvinnor än för män, vilket framför allt förklaras av det var färre kvinnor än män som hade riktigt höga kapitalinkomster.

²¹ Man kan spekulera i om denna förskjutning är en effekt av de gynnsammare skatteregler för egenföretagare som infördes 2006 och som vissa anser har medfört att utdelningsuttaget har ökat bland höginkomsttagare (se t.ex. Alstadsäter och Jacob, Income Shifting in Sweden. An Empirical Evaluation of the 3:12 Rules, Report to the Expert Group on Public Economics 2012:4).

Diagram 5.6 Bruttoinkomstens sammansättning i olika delar av inkomstfördelningen, 1995 resp. 2015

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2015. Med förvärsinkomster avses inkomster från tjänst och näringsverksamhet samt skattepliktiga transfereringar. Kapitalinkomster utgörs av inkomstnettot av räntor, utdelningar och kapitalvinster. Staplarna i diagrammet visar genomsnittlig individuell bruttointkomst av respektive inkomstslag för individer som är 20 år eller äldre. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 5.7 Den översta hundra delens inkomtsammansättning 1995–2015

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2015. Inkomster avser bruttointkomster av de olika inkomstslagen. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Kapitalvinsterna nådde en ny rekordnivå 2015

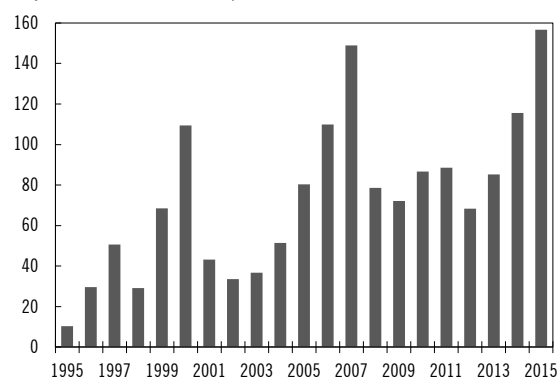
De realiserade kapitalvinsterna efter skatt varierar kraftigt mellan olika år, men de har ökat trendmässigt sedan mitten av 1990-talet. År 2015 nåddes en ny rekordnivå då försäljning av värdepapper, fastigheter och bostadsrätter m.m. genererade kapitalvinster efter skatt på 157 miljarder kronor (se diagram 5.8). Kapitalvinsternas andel av de samlade disponibla inkomsterna har därför ökat 1995–2015, från ca 1 procent i mitten av 1990-talet till ca 8 procent 2015.

Större delen av kapitalvinsterna kommer från fastighetsrelaterade transaktioner. År 2015 var närmare 70 procent av kapitalvinsterna kopplade till försäljning av bostäder, medan resterande del kom från avyttringar av finansiella instrument.

Eftersom fastigheter omsätts i lägre takt än värdepapper redovisar betydligt färre personer kapitalvinster från fastigheter än från finansiella instrument. År 2015 gjorde ca 270 000 personer kapitalvinster/ förluster från fastighetsaffärer, medan ca 1,5 miljoner personer gjorde finansiella kapitalvinster/ förluster.

Diagram 5.8 Realiserade kapitalvinster efter skatt 1995–2015

Miljarder kronor (2017 års priser)

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2015.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Kapitalvinsterna efter skatt är skevt fördelade, och en stor del går till hushåll i den yttersta toppen av inkomstfördelningen (se tabell 5.1). År 2015 tillföll drygt hälften av de totala kapitalvinsterna efter skatt den hundradel av befolkningen som hade högst ekonomisk standard.

Tabell 5.1 Fördelning av totala kapitalvinster efter skatt 2015

	Kapitalvinster efter skatt (miljarder kronor)	Andel av totala kapitalvinster efter skatt (procent)	Medelbelopp per person i inkomstgruppen (kronor)
p1–p100			
p1–p90	17	10,6	1 900
p91–p100	140	89,4	146 000
p91–p100			
p91–p95	12	7,6	25 000
p96–p99	47	30,2	124 000
p100	81	51,6	845 000

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

En del personer befinner sig tillfälligt i toppen av inkomstfördelningen till följd av att de har haft höga kapitalvinster under ett enstaka år. En relativt stor del av kapitalvinsterna går dock till hushåll som har höga inkomster även utan kapitalvinster. År 2015 tillföll ungefär 40 procent av de totala kapitalvinsterna efter skatt den tiondel av befolkningen som hade högst ekonomisk standard exklusive kapitalvinster.

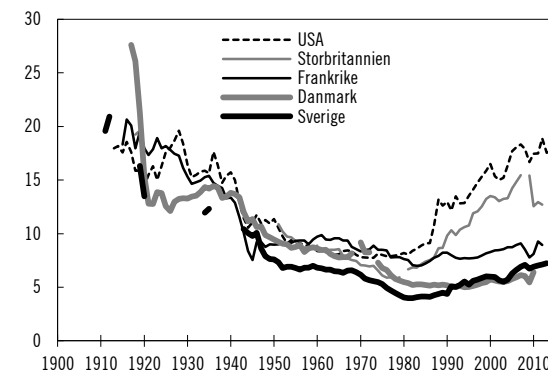
Ökade toppinkomstandelar är ett internationellt fenomen, men orsakerna varierar mellan länder

De senaste åren har forskare i ökad utsträckning publicerat historiska serier över toppinkomstandelar i olika länder. Studierna grundar sig på i princip samma sorts data (taxeringsdata), vilket gör att de är jämförbara både över tid och mellan länder. Före andra världskriget behövde endast personer med högre inkomster deklarerat sina inkomster, och av den anledningen är det främst toppens bruttoinkomster som kan studeras över längre perioder. Den databas som dessa studier har medverkat till att skapa täcker i dag in nästan 30 länder och sträcker sig över stora delar av 1900-talet.

Diagram 5.9 visar toppprocentens inkomstandel för ett urval av länder sedan början av 1900-talet.²² Flera intressanta utvecklingsmönster framträder. Topprocentens inkomstandel tycks ha varit historiskt hög i början av 1900-talet i nästan samtliga länder för vilka data finns tillgängliga. Omkring en femtedel av de samlade bruttoinkomsterna tillföll då hundradelen med högst inkomster i befolkningen. Från 1900-talets början till runt 1980 minskade inkomstkoncentrationen och toppprocentens inkomstandel mer än halverades i de flesta länder.

Diagram 5.9 Den översta hundradelens inkomstandel, 1900–2014

Procent

Anm.: Redovisningen avser individuella bruttoinkomster exkl. kapitalvinster.

Källa: The World Wealth & Income Database, 03/02/2017.

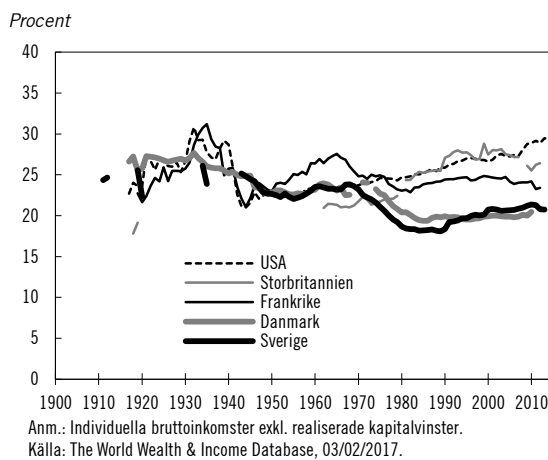
Från åren omkring 1980 fram till i dag har toppinkomstandelarna ökat i många länder. I några länder har den yttersta toppens inkomst-

²² Data inom toppinkomstprojektet finns fritt tillgängliga i The World Wealth & Income Database (www.wid.world).

andel ökat kraftigt, i vissa fall (som i USA) nästan till de nivåer som existerade före första världskriget. Även i övriga anglosaxiska länder, dvs. Storbritannien, Kanada och Australien, har toppinkomstandelarna ökat markant. I de kontinentaleuropeiska och de nordiska länderna har utvecklingen däremot varit mindre dramatisk.

Utvecklingen ser annorlunda ut för den övriga inkomsttoppen strax under den högsta procenten (se diagram 5.10). Inkomstandelen för dessa högingkomsttagare har varit förhållandevis konstant över tiden. Detta mönster är relativt likartat i olika länder.

Diagram 5.10 Inkomstandelen för den översta tiondelen exkl. andelen för toppprocenten, 1900–2014

Orsakerna bakom de ökande toppinkomstandelarna varierar mellan länder.²³ I exempelvis USA har toppprocentens kapitalinkomstandel minskat påtagligt sedan början av 1980-talet. Toppinkomstandelarna i USA har alltså ökat till följd av ökade löner (och andra ersättningar kopplade till arbete), inte till följd av ökade kapitalinkomster.²⁴ I Sverige har däremot toppprocentens kapitalinkomstandel ökat sedan början av 1980-talet, och denna utveckling förklarar merparten av den ökade toppinkomstandelen i Sverige.

²³ För en utförligare redovisning, se avsnitt 5 i 2015 års fördelningspolitiska redogörelse (prop. 2014/15: 100 bilaga 2).

²⁴ En vanlig förklaring till den kraftigt ökade koncentrationen av löneinkomster till den yttersta toppen är att marknaden numera, genom framför allt media och modern kommunikationsteknik, skapar fokus på de absolut mest högpriesterande individerna i olika verksamheter. Det möjliggör extrema inkomster för dessa individer; se t.ex. Rosen, *The Economics of Superstars*, *The American Economic Review*, 1981.

6 Fördjupning: Effekter på inkomstskillnaderna av förändringar i befolkningens sammansättning

Befolkningens sammansättning påverkar inkomstfördelningen

Inkomstfördelningen vid en given tidpunkt är ett komplext utfall av en rad samverkande faktorer. En av dessa är befolkningens sammansättning. Befolkningen kan delas in i olika grupper på en rad olika sätt, t.ex. efter ålder, hushållstyp eller födelseland. Oavsett hur denna indelning görs kommer det att finnas skillnader i genomsnittlig inkomst mellan grupper. Spridningen inom vissa grupper kommer också att vara större än i andra. Givet dessa skillnader mellan grupper kommer inkomstfördelningens utseende vid en given tidpunkt att bestämmas av de olika gruppernas relativa storlek. Om befolkningens sammansättning förändras, t.ex. till följd av att pensionärernas befolkningsandel ökar eller till följd av att andelen ensamhushåll ökar, kommer därför också inkomstfördelningen att förändras.

Syftet med detta avsnitt är att kvantifiera bidraget från förändringar i befolkningens sammansättning till de ökade inkomstskillnaderna i Sverige. Fokus ligger uteslutande på effekterna av förändrade relativa befolkningsandelar, medan skillnaderna i inkomstnivå mellan grupper och inkomstspridningen inom grupper hålls konstant. Analysen isolerar alltså effekten på inkomstskillnaderna av förändringar i befolkningsstrukturen från effekter av förändringar i den disponibla inkomstens olika komponenter, som skatte- och transfereringssystemen, löner, räntor och utdelningar samt prisutvecklingen på bostäder och andra tillgångar.²⁵

Politikens möjligheter att påverka befolkningens sammansättning är relativt begränsade, åtminstone på kort sikt. Befolkningsstrukturens betydelse för inkomstspridningen är dock beroende av storleken på inkomstskillnaderna mellan grupperna. Ju större skillnaderna är, desto större

²⁵ I avsnitt 3 ovan visades att förändringen i inkomstspridning mellan två tidpunkter kan delas upp på de inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten. Strukturförändringar är en kompletterande snarare än en konkurrerande förklaringsmodell. Exempelvis kan storleksförskjutningar mellan olika grupper påverka den relativa betydelsen av olika inkomstslag, vilket i sin tur skulle kunna förklara varför ett visst inkomstslags bidrag till inkomstspridningen förändras mellan två tidpunkter.

effekter får förändringar i befolkningens sammansättning på inkomstfördelningen. Genom att påverka skillnader mellan grupper kan politiken alltså begränsa de strukturella faktorernas effekter på inkomstspredningen.

Avsnittet bygger på en rapport som var en del av OECDs granskning av Sverige 2017.²⁶ Av den anledningen skiljer sig bl.a. mätperioden i detta avsnitt (1987–2013) från den mätperiod som tillämpas i övriga avsnitt i denna redogörelse (1995–2015).²⁷ I rapporten studeras förändringar i befolkningens sammansättning med avseende på ålder, hushållsstruktur, födelseland, utbildningsnivå och, för den förvärvsarbetande delen av befolkningen, branschtillhörighet.

Befolkningens sammansättning har förändrats de senaste decennierna

Diagram 6.1 visar förändringen i befolkningens sammansättning 1987–2013 med avseende på ålder, hushållsstruktur och födelseland. Befolkningen i Sverige åldrades under mätperioden. Gruppen 65 år eller äldre växte som andel av den vuxna befolkningen (18 år eller äldre), medan de yngre åldersgruppernas andel minskade. Jämfört med andra OECD-länder har förändringarna i ålderstrukturen varit små i Sverige.²⁸ Empiriska studier av sambandet mellan förändringar i ålderstrukturen och inkomstskillnader har i de flesta fall funnit ett relativt svagt samband.²⁹

²⁶ Se OECD Economic Surveys: Sweden (OECD 2017) och Pareliussen och Robling, Structural Inequality – The Case of Sweden, OECD Economics Department Working Papers, 2017 (kommande).

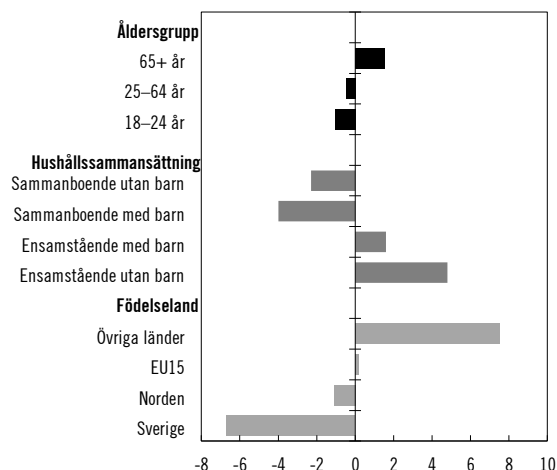
²⁷ I detta avsnitt finns även vissa avvikelser, bl.a. beträffande hushållsbegreppet och definitionen av disponibel inkomst, i förhållande till övriga delar av redogörelsen. Se underbilagan för en mer detaljerad beskrivning av dessa avvikelser.

²⁸ Se Pareliussen och Robling, Structural Inequality – The Case of Sweden, OECD Economics Department Working Papers, 2017 (kommande).

²⁹ Se t.ex. Burtless, Demographic Transformation and Economic Inequality, i Wiemer, Nolan och Smeeding (eds.), Oxford Handbook of Economic Inequality, 2011, Jenkins, Accounting for Inequality Trends: Decomposition Analyses for the UK, 1971–86, *Economica*, 1995 och Jäntti, Inequality in Five Countries in the 1980's: The Role of Demographic Shifts, Markets and Government Policies, Luxembourg Income Study Working Paper, No. 146.

Diagram 6.1 Förändring av olika gruppers befolkningsandel 1987–2013

Procentenheter

Anm.: Befolkningsandelen för olika åldersgrupper avser gruppens storlek i förhållande till den vuxna befolkningen (18 år eller äldre).

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Andelen personer som lever i ensamhushåll har ökat under mätperioden, från 34 till 40 procent av den totala befolkningen. Det är i första hand gruppen ensamstående utan barn som har ökat i storlek, men även ensamstående med barn har ökat något. Jämfört med andra OECD-länder har förändringarna i hushållsstrukturen varit förhållandevis stora i Sverige.³⁰ Det finns flera internationella studier som pekar på att en ökad andel ensamstående har bidragit till att de redovisade inkomstskillnaderna har ökat i många länder.³¹

År 1987–2013 ökade andelen utrikes födda i befolkningen från 8 till 14 procent. Sedan mitten av 1970-talet har invandringsstrukturen förändrats kraftigt. Från att nästan helt ha dominerats av arbetskraftsinvandring har flykting- och anhöriginvandring kommit att utgöra en allt större del. Framför allt har invandringen från länder utanför Europa med en låg/medelhög utvecklingsnivå ökat. Den ökade andelen utrikes födda i Sverige är stor i förhållande till

³⁰ Se *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising* (OECD 2011). Andelen ensamstående ökade i samtliga OECD-länder från mitten av 1980-talet till mitten av 2000-talet. Vid slutet av mätperioden var Sverige det OECD-land som hade högst andel ensamhushåll.

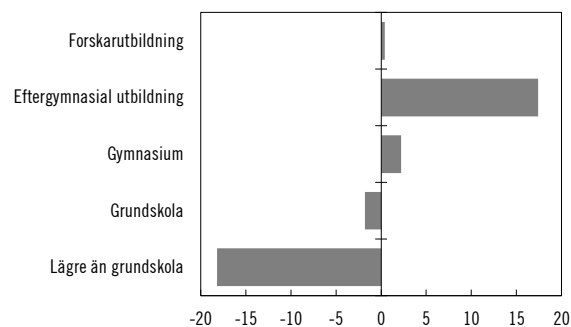
³¹ Se t.ex. Burtless, *Effects of Growing Wage Disparities and Changing Family Composition on the US Income Distribution*, *European Economic Review*, 1999 och Peichl, Pestel och Schneider, *Does Size Matter? The Impact of Changes in Household Structure on Income Distribution in Germany*, SOEP Papers, No. 280, 2010. En OECD-studie, *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising* (OECD 2011), finner att den förändrade hushållsammansättningen, beroende på vilken specifikation som används, förklarar mellan 10 och 35 procent av de ökade inkomstskillnaderna i Sverige 1981–2005.

förändringen i många andra OECD-länder under samma period.³² En tidigare studie på svenska data visar att den ökade andelen utrikes födda förklarar en förhållandevis liten del av de ökade inkomstskillnaderna 1980–2011.³³

Utbildningsnivån i den vuxna befolkningen ökade 1987–2013 (se diagram 6.2). Andelen personer utan avslutad grundskoleutbildning minskade från 28 till 10 procent. En förklaring till denna minskning är att många äldre som endast hade en kort folkskoleutbildning avled mellan 1987 och 2013. Andelen med grundskola respektive gymnasieutbildning som högsta utbildning var i stort sett oförändrad under mätperioden, medan andelen med eftergymnasial utbildning ökade. Från ett teoretiskt perspektiv är det oklart hur en förändrad utbildningsstruktur kan förväntas påverka inkomstskillnaderna. Effekten beror bl.a. på hur avkastningen på utbildning, och därmed skillnaderna i inkomst mellan grupper med olika utbildningsnivå, påverkas när utbudet av personer med högre utbildning ökar.³⁴

Diagram 6.2 Förändring av befolkningens sammansättning 1987–2013 med avseende på utbildningsnivå

Procentenheter

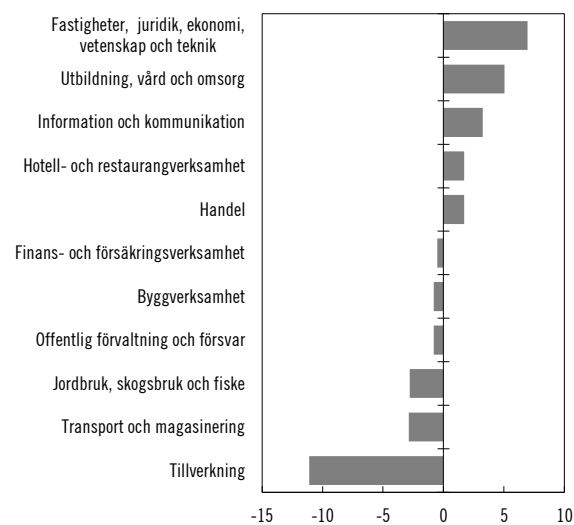
Anm.: Den vuxna befolkningen (18 år eller äldre), för vilka fullständiga uppgifter om utbildning finns i datamaterialet, sorteras efter högsta avslutade utbildning. Befolkningsandelen för olika utbildningskategorier avser gruppens storlek i förhållande till samtliga individer som sorteras till någon kategori. Uppgift om utbildningsnivå saknades för 15 procent av den vuxna befolkningen 1987 och för 1 procent 2013.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 6.3 visar förändringarna i de förvärvsarbetandes branschtillhörighet 1987–2013. Den största förändringen under mätperioden var att andelen sysselsatta inom tillverkningsindustrin minskade från 25 till 14 procent. Att sysselsättningen inom tillverkningsindustrin har minskat är inte en utveckling som är unik för Sverige, utan det har skett i ett stort antal OECD-länder. Jämfört med dessa länder är förändringen i Sverige genomsnittlig.³⁵ Andelen förvärvsarbete har även minskat inom transportsektorn och inom jordbruk, skogsbruk och fiske, medan tjänstesektorn har expanderat.³⁶

Diagram 6.3 Förändring av befolkningens sammansättning 1987–2013 med avseende på branschtillhörighet

Procentenheter

Anm.: Diagrammet visar förvärvsarbetande sorterade efter näringsgren. Indelningen bygger på SCB:s SNI-koder. För att skapa konsistenta kategorier mellan åren har vissa sammanslagningar av branscher gjorts. Av utrymmesskäl har vissa näringsgrenar (för vilka förändringarna har varit mycket små) inte tagits med i diagrammet. Befolkningsandelen för olika näringsgrenar avser gruppens storlek i förhållande till den förvärvsarbetande befolkningen.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Sammansättningsförändringar förklarar nästan hälften av den ökade inkomstjämligheten

Den metod som används i detta avsnitt för att kvantifiera bidraget från förändringar i befolk-

³² Se Pareliussen och Robling, Structural Inequality – The Case of Sweden, OECD Economics Department Working Papers, 2017 (kommande).

³³ Se Robling, Immigration and Income Inequality in Sweden 1980–2011, i Essays on the Origins of Human Capital, Crime and Income Inequality, Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet, 2015. Ungefär 5 procent av Gini-koefficientens ökning 1980–2011 förklaras enligt studien av en ökad andel utrikes födda.

³⁴ Se t.ex. Becker och Chiswick, Education and the Distribution of Earnings, American Economic Review, 1966 samt Knight och Sabot, Educational Expansion and the Kuznets Effect, American Economic Review, 1983.

³⁵ Se Pareliussen och Robling, Structural Inequality – The Case of Sweden, OECD Economics Department Working Papers, 2017 (kommande).

³⁶ Nära relaterad till förändringar i branschstrukturen är frågan om jobbpolarisering på arbetsmarknaden. Jobbpolarisering uppstår då hög- och lågbetalda jobb växer på bekostnad av jobb i mitten av lönefördelningen. Detta har skett i Sverige, men den forskning som har bedrivits på området tyder inte på att jobbpolariseringen har haft någon större betydelse för de ökade inkomstskillnaderna i Sverige (se t.ex. Åberg, Polariseringsens fördelningseffekter, Ekonomisk debatt nr 5, 2016).

ningens sammansättning till de ökade inkomstskillnaderna går i korthet ut på följande: Befolkningen i datamaterialet 2013 viktas om för att replikera t.ex. ålderstrukturen i 1987 års datamaterial. De genomsnittliga inkomsterna och spridningen i respektive åldersgrupp hålls dock konstanta på 2013 års nivå. Inkomstskillnaderna beräknas därefter på nytt utifrån det omviktade datamaterialet. Differensen mellan inkomstskillnaderna i det omviktade och det ursprungliga datamaterialet för 2013 tillskrivs förändringen av ålderstrukturen 1987–2013. Förändringen i inkomstskillnader till följd av den ändrade ålderstrukturen i förhållande till den totala förändringen av inkomstskillnaderna 1987–2013 motsvarar det relativa bidraget till de ökade inkomstskillnaderna från en förändrad ålderstruktur.³⁷

År 1987–2013 ökade de samlade inkomstskillnaderna, mätt med Gini-koefficienten för disponibel inkomst inklusive kapitalvinster, från 0,209 till 0,332 (se tabell 6.1).³⁸ Andelen med låg ekonomisk standard (under 60 procent av medianinkomsten), som är ett mått på ojämlikheten i den nedre halvan av inkomstfördelningen, ökade från 10,4 till 19,3 procent. Sammantaget förklarar förändringar i befolkningens sammansättning med avseende på ålder, hushållsstruktur, födelse-land, utbildningsnivå och branschtillhörighet 43 procent av förändringen i Gini-koefficienten och 45 procent av förändringen i andelen med låg ekonomisk standard (se diagram 6.4).

Tabell 6.1 Förändring av Gini-koefficienten och andelen med låg relativ ekonomisk standard 1987–2013

Andelar i procent och förändring av andel i procentenheter

	1987	2013	Förändring 1987–2013
Gini-koefficienten	0,209	0,332	0,123
Andel med låg relativ ekonomisk standard	10,4	19,3	8,9

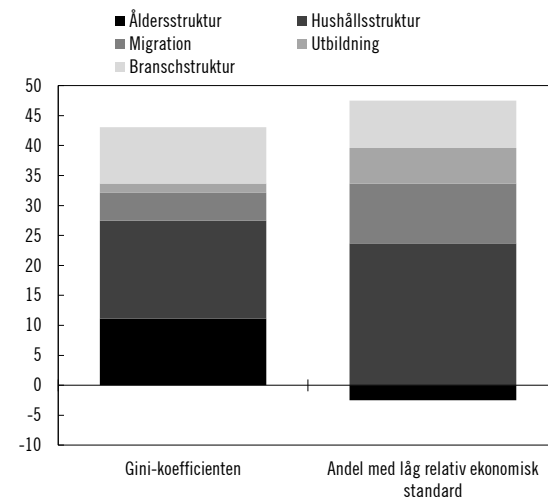
Källa: Pareliussen och Robling, Structural Inequality – The Case of Sweden, OECD Economics Department Working Papers, 2017 (kommande).

³⁷ Se underbilagan för en mer detaljerad beskrivning av metoden. Den är en förenklad variant av den metod som används i DiNardo, Fortin och Lemieux, Labor Market Institutions and the Distribution of Wages 1973–1992: A Semiparametric Approach, *Econometrica*, 1996. En liknande metod används bl.a. också av OECD i studien *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising* (OECD 2011).

³⁸ De avvikelser som finns i detta avsnitt (se underbilagan), bl.a. med avseende på hushållsbegreppet, resulterar i något större inkomstskillnader än i övriga delar av redogörelsen. Gini-koefficienten och andelen med låg relativ ekonomisk standard är därför något större i tabell 6.1 för 2013 än vad som t.ex. redovisas i tabell u.3.

Diagram 6.4 Bidrag från förändringar i befolkningens sammansättning till ökad inkomstjämlighet 1987–2013

Relativt bidrag till förändringen av olika ojämlikhetsmått, procent

Anm.: Andelen med låg relativ ekonomisk standard är andelen som har en ekonomisk standard under 60 procent av medianinkomsten i befolkningen.

Källa: Pareliussen och Robling, Structural Inequality – The Case of Sweden, OECD Economics Department Working Papers, 2017 (kommande).

Av de enskilda förändringarna i befolkningens sammansättning är det den förändrade hushållsstrukturen, med en ökad andel ensamhushåll, som står för det största bidraget till de ökade inkomstskillnaderna. Den förändrade hushållsstrukturen förklarar ungefär en fjärdedel av den ökade andelen med låg ekonomisk standard och ca 15 procent av Gini-koefficientens ökning.

Den åldrande befolkningen förklarar 10 procent av ökningen i Gini-koefficienten. Trots att många pensionärer har förhållandevis låga inkomster tycks dock en ökad befolkningsandel för de äldre ha bidragit till att hålla tillbaka ökningen av andelen med låg ekonomisk standard något. Detta förklaras av att pensionärgruppen 2013 hade en lägre andel med låg ekonomisk standard än befolkningen som helhet. En ökad befolkningsandel för de äldre tenderar därför (allt annat lika) att reducera andelen med låg ekonomisk standard i befolkningen.

Utrikes födda är överrepresenterade i den nedre delen av inkomstfördelningen, bl.a. till följd av att de i genomsnitt har lägre sysselsättningsgrad och högre arbetslöshet än inrikes födda.³⁹ Den ökade andelen utrikes födda förklarar ca 5 procent av Gini-koefficientens ökning och ca

³⁹ Sysselsättningsgraden och arbetslösheten för gruppen utrikes födda (15–74 år) var 60,1 procent respektive 15,6 procent 2016. För inrikes födda var motsvarande siffror 68,8 procent respektive 4,8 procent. (Källa: Statistiska centralbyrån, Arbetskraftsundersökningarna (AKU).)

10 procent av den ökade andelen med låg ekonomisk standard. Observera att analysen är partiell i den bemärkelsen att metoden endast fångar effekten på inkomstskillnaderna av att gruppen utrikes föddas relativa storlek har förändrats över tiden. Utöver detta har de utrikes föddas relativa inkomstnivå i befolkningen sjunkit under mätperioden till följd av förskjutningen från arbetskraftsinvandring till flyktinginvandring. Detta har i sig också bidragit till ökade inkomstskillnader, men beaktas inte i analysen i detta avsnitt.

Den förändrade branschstrukturen, med en lägre andel sysselsatta inom tillverkningsindustrin och en tilltagande andel sysselsatta inom tjänstesektorn, förklarar knappt 10 procent av ökningen i de båda ojämlikhetsmåten. Den ökade utbildningsnivån i befolkningen under mätperioden, med en betydande ökning av andelen med eftergymnasial utbildning, tycks endast ha haft en marginell effekt på Gini-koefficienten.

Resultaten visar att förändringar i befolkningens sammansättning har gett betydande bidrag till de ökade inkomstskillnaderna. Samtidigt har det konstaterats att sammansättningsförändringar får större genomslag ju större inkomstskillnaderna är mellan och inom olika grupper. I analysen ovan har data med de inkomstskillnader som fanns 2013 använts som utgångspunkt för beräkningarna. Om motsvarande beräkningar genomförs med utgångspunkt i förhållandena 1987, då inkomstskillnaderna totalt sett var mindre, blir sammansättningsförändringarnas bidrag till inkomstspridningen mindre.⁴⁰ Det illustrerar att även om politikens möjligheter att påverka befolkningens sammansättning i allmänhet är relativt begränsade så kan betydelsen av sådana förändringar för inkomstfördelningen i stort reduceras genom åtgärder som leder till minskade inkomstskillnader mellan och inom grupper.

⁴⁰ Inkomstskillnaderna hålls då konstanta på 1987 års nivå, samtidigt som befolkningen 1987 viktas om för att representera 2013 års befolkningssammansättning. Bidraget till förändringen i Gini-koefficienten reduceras då till 30 procent, medan bidraget till förändringen i andelen med låg relativ ekonomisk standard sjunker till 25 procent. För närmare detaljer, se Pareliussen och Robling, *Structural Inequality – The Case of Sweden*, OECD Economics Department Working Papers, 2017 (kommande).

7 Inkomstfördelningen när hänsyn tas till offentliga välfärdstjänster

Offentliga välfärdstjänster är en viktig del av fördelningspolitiken

En stor del av den offentliga sektorns omfördelning sker i form av subventionerade tjänster, som t.ex. skola, hälsovård och omsorg. Eftersom värdet av de offentligt finansierade tjänsterna inte ingår i den disponibla inkomsten tenderar traditionella fördelningsanalyser, som använder disponibel inkomst som inkomstbegrepp, att underskatta det ekonomiska välståndet.⁴¹ Då förmånerna är generella och tillfaller alla, utan hänsyn till betalningsförmåga, kommer också de uppmätta inkomstskillnaderna att överskattas. Jämförelser över tid kan också påverkas om den offentliga konsumtionen växer snabbare eller långsammare än de disponibla inkomsterna. Jämförelser mellan länder påverkas också då inriktningen och omfattningen av den offentligt finansierade välfärdskonsumtionen skiljer sig mellan länder.

Det är därför angeläget att komplettera de traditionella fördelningsanalyserna genom att belysa hur de offentliga tjänsterna är fördelade i befolkningen.⁴² Hur inkomstfördelningen påverkas av offentligt subventionerade välfärdstjänster har analyserats i flera tidigare fördelningspolitiska redogörelser. Ett huvudresultat är att äldre som erhåller vård- och omsorgstjänster lyfts i förhållande till yngre och mindre vårdbehövande åldrar. Detsamma gäller barn och ungdomar som erhåller subventionerad utbildning. Tillsammans med sina familjer lyfts de upp i inkomstfördelningen i förhållande till hushåll med enbart vuxna. Kvinnor mottar totalt sett mer subventionerade välfärdstjänster än män, vilket har en utjämnande effekt på skillnaderna i ekonomiskt välstånd mellan kvinnor och män.⁴³

⁴¹ De individuellt inriktade offentliga tjänsterna motsvarar nästan 20 procent av BNP. Detta kan ställas i relation till de kontanta inkomstöverföringarna från offentlig sektor som uppgår till knappt 15 procent av BNP.

⁴² Se t.ex. prop. 1999/2000:1 Förslag till statsbudget, finansplan m.m. bilaga 4 och prop. 2012/13:100 bilaga 2.

⁴³ Kvinnor mottar mer av alla välfärdstjänster utom kultur och fritid än män. Det kan förklaras av att kvinnor oftare har hela ansvaret för barn och att de i genomsnitt studerar i högre grad än män och lever längre än män. Särskilt stor är skillnaden vad gäller socialt skydd, främst äldreomsorg. Se prop. 2016/2017:1 Förslag till statsbudget, finansplan m.m. bilaga 3 för en utförligare redovisning.

SCB:s simuleringsmodell FASTT används för att beräkna värdet av de offentliga individuella tjänsterna och för att fördela dessa till individerna.⁴⁴ Redogörelsen inkluderar välfärdstjänster inom områdena utbildning, barnomsorg, socialt skydd (främst äldreomsorg), hälso- och sjukvård, samt fritid och kultur.

Behovet av välfärdstjänster varierar över livet

År 2015 uppgick utgifterna för individuellt inriktade välfärdstjänster till 739,6 miljarder kronor (se tabell 7.1). Utgifterna var störst på hälso- och sjukvårdsområdet, som svarade för drygt en tredjedel av de totala utgifterna på individuellt inriktade välfärdstjänster.

Tabell 7.1 Individuella välfärdstjänster efter ändamål 2015

Miljarder kronor (2015 års priser)

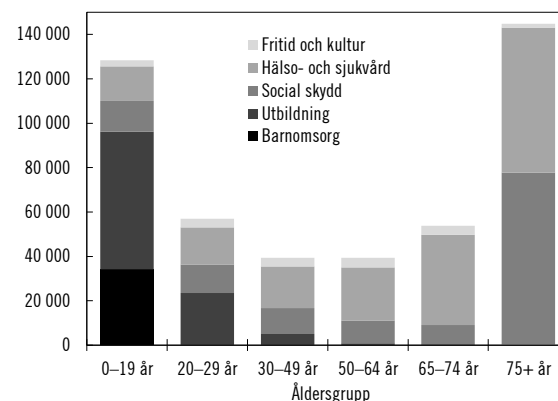
	Totalt fördelat på befolkningen
Hälso- och sjukvård	253,5
Socialt skydd	190,0
Utbildning	185,4
Barnomsorg	75,5
Fritid och kultur	35,2
Totalt	739,6

Anm.: De offentliga konsumtionsutgifterna redovisas enligt COFOG-indelning (Classification of the function of Government). Barnomsorg ingår enligt COFOG-indelningen i utbildning (förskola) och socialt skydd (pedagogisk omsorg och fritidshem). I tabellen redovisas dock barnomsorg som en egen kategori. Redovisningen är exklusiv ingående mervärdesskatt.
Källa: Statistiska centralbyrån.

De offentliga välfärdssubventioner som fördelas motsvarar i genomsnitt 73 000 kronor per person. Behovet och konsumtionen av välfärdstjänster varierar dock över livet och är störst för barn och unga samt för de äldsta i befolkningen (se diagram 7.1). Den genomsnittliga individuella subventionen för barn 0–19 år är 128 000 kronor och utgörs till största delen av utbildning och barnomsorg. För personer som är 75 år eller äldre utgörs den totala genomsnittliga subventionen till största delen av socialt skydd (äldreomsorg) och hälso- och sjukvård, och uppgår i genomsnitt till totalt 145 000 kronor.

Diagram 7.1 Välfärdstjänster för individer i olika åldersgrupper 2015

Kronor, 2015 års priser

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Mer välfärdstjänster till grupper med lägre ekonomisk standard

I den följande redogörelsen förutsätts alla i hushållet ha lika stor nytta av subventionen, exempelvis till ett barns utbildning, eftersom alla i hushållet annars skulle behöva bidra till att betala för tjänsten. Värdet av offentliga tjänster antas inte bero på familjens storlek eller sammansättning, dvs. det uppstår inga stordriftsfördelar för denna typ av resursomfördelning. De totala subventionerna räknas därför samman för varje hushåll och fördelas sedan lika på varje medlem i hushållet. Det utvidgade inkomstbegrepp som används i resten av det här avsnittet – utökad inkomst – avser summan av kontant disponibel inkomst (justerad för försörjningsbörda) och beräknad total subvention per person.

Nedan rangordnas alla individer i befolkningen efter ekonomisk standard och delas därefter in i tio lika stora inkomstgrupper (decilgrupper). Välfärdstjänsterna ökar i betydande grad det ekonomiska välståndet i alla inkomstgrupper. Välfärdstjänsterna bidrar också till en jämnare fördelning av det ekonomiska välståndet genom att värdet av dem är större i de lägre inkomstgrupperna än i de högre (se diagram 7.2). I de lägsta inkomstgrupperna motsvarar de offentliga tjänsterna 85 000–94 000 kronor per individ och år, medan värdet i de tre högsta inkomstgrupperna motsvarar ca 60 000 kronor.

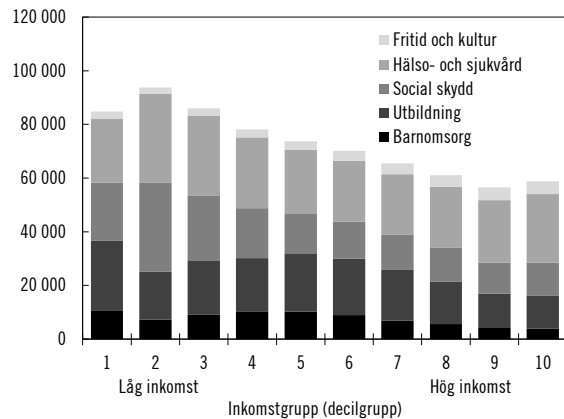
Välfärdstjänsterna har alltså större betydelse för vissa grupper än för andra. Det leder till att många personer i dessa grupper kommer att lyftas upp i inkomstfördelningen om individer

⁴⁴ Se underbilagan för en närmare beskrivning av hur värdet av olika offentliga välfärdstjänster har beräknats.

rangordnas efter utökad inkomst i stället för ekonomisk standard (se tabell 7.2). En mycket stor andel av de personer som tillhör hushåll där de vuxna är 75 år eller äldre förflyttas uppåt i inkomstfördelningen. Personer som tillhör ett hushåll med barn förflyttas också i stor utsträckning uppåt i inkomstfördelningen, och då främst personer i hushåll med flera barn. En försämrad relativ inkomstposition får framför allt personer i förvärvsaktiv ålder 20–64 år utan barn, men också de i åldersgruppen 65–74 år.

Diagram 7.2 Valfärdstjänster i olika inkomstgrupper 2015

Kronor, 2015 års priser

Anm.: Indelningen i inkomstgrupper har gjorts utifrån ekvivalerad disponibel inkomst.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabell 7.2 Rörelser i inkomstfördelningen när rangordning sker efter utökad inkomst i stället för ekonomisk standard

Procent

	Barn i hushållet	20–64 år utan barn	65–74 år	75+ år	Hela befolkningen
Upp minst två inkomstgrupper	2	3	1	39	5
Upp en inkomstgrupp	29	3	1	38	18
Samma inkomstgrupp	55	40	42	22	47
Ned en inkomstgrupp	12	39	53	1	24
Ned minst två inkomstgrupper	2	15	3	0	6
Totalt	100	100	100	100	100

Anm.: Indelningen i inkomstgrupper (decilgrupper) har gjorts dels utifrån ekvivalerad disponibel inkomst, dels utifrån utökad inkomst. Hushåll som innehåller såväl barn som personer äldre än 65 år har grupperats som barnhushåll.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Valfärdstjänsterna utjämnar fördelningen av det ekonomiska välståndet

I vilken grad valfärdstjänsterna utjämnar inkomstfördelningen kan belysas på olika sätt. Ett sätt är att stegvis analysera olika inkomstslags

effekter på inkomstspridningen (se tabell 7.3). Spridningen för ekvivalerad disponibel inkomst mätt med Gini-koefficienten är 0,316. När värdet av offentliga valfärdstjänster adderas till den disponibla inkomsten minskar inkomstspridningen med 0,072 enheter, eller 23 procent.⁴⁵

Tabell 7.3 Inkomstspridning för olika inkomstslag 2015

Gini-koefficienter

Faktorinkomst (F)	0,508
Disponibel inkomst (D)	0,316
Utökad inkomst (U)	0,244
Total effekt (U–F)	-0,264
Valfärdstjänsteffekt (U–D)	-0,072

Anm.: Resultaten baseras på inkomster som beräknats med simuleringsmodellen FASIT. Faktorinkomsten (inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital) är justerad för försörjningsbörda.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Internationellt jämförbar statistik över valfärdstjänsternas betydelse för inkomstfördelningen i olika länder produceras inte regelbundet. I en OECD-studie från 2011 är Sverige och Danmark de länder som lägger mest resurser på valfärdstjänster i relation till BNP. Med det utvidgade inkomstbegreppet hade Sverige den lägsta Gini-koefficienten i OECD-området.⁴⁶

I analysen ovan beaktas inte de skillnader i behov som motiverar många av tjänsterna. Anledningen till att exempelvis äldre erhåller mer vård och omsorg är att de faktiskt har ett större behov av dessa tjänster, dvs. mottagarnas levnadsstandard ökar inte i förhållande till de personer som inte behöver tjänsten. Under senare år har dock valfärdstjänsters betydelse för inkomstfördelningen uppmärksamats allt mer i den akademiska forskningen, och i delar av den beaktas även behoven. Ett exempel är en studie av inkomstskillnaderna i ett antal EU-länder där hänsyn tas till åldersspecifika skillnader i behov. Resultatet visar att utjämnningseffekten av valfärdstjänsterna då minskar något.⁴⁷

⁴⁵ Storleken på den utjämnande effekten beror delvis på i vilken ordning inkomstslagen adderas till varandra och på hur stor spridningen är före utjämnningen. Om värdet av valfärdstjänsterna läggs till faktorinkomsten blir effekten större än om de läggs till den disponibla inkomsten.

⁴⁶ Se *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising* (OECD 2011). Data i studien avser inkomstår 2007.

⁴⁷ Se Aaberge, Langørgen och Lindgren, *The Impact of Public Services on the Distribution of Income in European Countries*, i Atkinson och Marlier (Eds.), *Income and Living Conditions in Europe*, 2010.

8 Fördelningseffekter av regeringens politik

Regeringens fördelningspolitiska strategi består av flera komponenter. Den ekonomiska politiken i sin helhet bedöms för det första bidra till högre sysselsättningsgrad. Det lägger grunden för ett jämlikt samhälle. Insatser för en jämlik kunskapsskola och möjligheter att bygga på med ny kunskap senare i livet är ytterligare en komponent. Tillsammans med åtgärder som stärker utsatta grupperns ställning på arbetsmarknaden och motverkar illojal konkurrens skapar det förutsättningar för en jämn fördelning av faktorinkomsterna. Analysen i detta avsnitt avser dock enbart den del av regeringens fördelningspolitiska strategi som består av aktiv omfördelning genom skatter, transfereringar och gemensamt finansierade välfärdstjänster.

Inledningsvis redovisas hur regeringens reformer i skatte- och transfereringssystemen hittills under mandatperioden bedöms påverka hushållens ekonomiska standard. Beräkningarna har gjorts med hjälp av mikrosimuleringsmodellen FASIT (se underbilagan). Reformerna har införts vid olika tidpunkter 2015–2017, och har tillkommit som resultat av överenskommelser mellan regeringspartierna och Vänsterpartiet. I beräkningarna redovisas den förväntade helårseffekten 2017 av reformerna. Hänsyn har tagits till reformer som är beräkningsbara och som har en direkt påverkan på hushållens disponibla inkomst. De reformer som har beaktats finns redovisade i underbilagan (se tabell u.4).

Regeringen har hittills under mandatperioden även genomfört betydande satsningar på skola, vård och omsorg. Värdet av dessa offentligt finansierade välfärdstjänster ingår emellertid inte i den disponibla inkomsten. För att ge en mer fullständig bild av hur den samlade politiken påverkar hushållens ekonomiska välstånd görs därför också en utvidgad analys där effekten av satsningar på välfärdstjänster inkluderas i beräkningarna. De reformer som har beaktats finns redovisade i underbilagan (se tabell u.5).

Beräkningarna i detta avsnitt bortser både från eventuella beteendeförändringar som kan uppkomma till följd av reformerna och från deras effekter på människors ställning på arbetsmarknaden. Vidare tas inte hänsyn till reformer som huvudsakligen förväntas påverka hushållens inkomst på ett indirekt sätt, t.ex. förändrade arbetsgivaravgifter. Att det är inkomster som ana-

lyseras innebär också att beräkningarna bortser från förändringar av inkomsternas köpkraft till följd av ändrad indirekt beskattning eller ändrade avgifter.

Reformerna har bidragit till minskade inkomstskillnader

Den förda politiken bedöms ha en tydligt utjämnande fördelningspolitisk profil. Reformerna har stärkt de ekonomiska marginalerna för hushåll med svag ekonomi och ökat skatteuttaget från hushåll med starkare ekonomi. Satsningarna inbegriper bl.a. höjt bostadstillägg och sänkt skatt för pensionärer, höjd ersättning i arbetslöshetsförsäkringen, höjd sjuk- och aktivitetsersättning, höjd inkomstgräns inom bostadsbidraget, höjt flerbarnstillägg för det tredje barnet, höjd barn-del i försörjningsstödet och höjt underhållsstöd.

Satsningarna har finansierats bl.a. genom olika skattehöjningar som främst berör personer med relativt sett höga inkomster. Vidare har regeringen begränsat de skattesänkningar som normalt följer av den automatiska uppräknigen av gränserna för den statliga inkomstskatten. Eftersom skattehöjningarna även har bidragit till finansieringen av de offentliga välfärdssatsningarna på bl.a. vård, skola och omsorg, bedöms hushållens disponibla inkomster ha minskat med ca 11 miljarder kronor. Välfärdstjänsternas omfattning har samtidigt ökat med ca 28 miljarder kronor under mandatperioden. Hushållens ekonomiska välstånd bedöms därför ha ökat som ett resultat av den samlade politiken.

Tabell 8.1 Effekter på Gini-koefficienten och på andelen med låg relativ ekonomisk standard

Andelar i procent och förändring av andelar i procentenheter

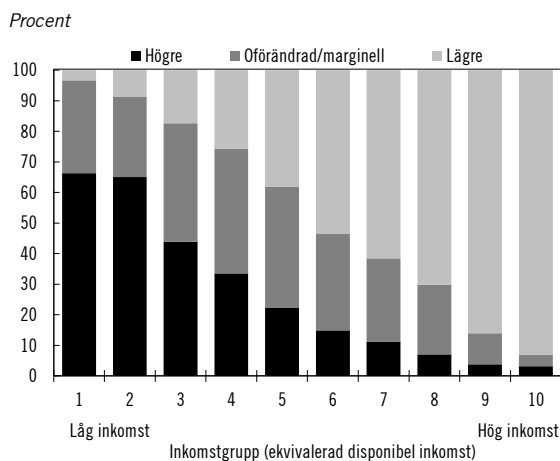
	2017 års regler exkl. reformer	2017 års regler inkl. reformer	Reformeffekt
Gini-koefficienten	0,302	0,298	-0,004
Andel med ek. std. under 60 % av medianen			
Hela befolkningen	15,4	14,6	-0,8
Barn 0–19 år	19,2	18,6	-0,6
Äldre 75+ år	23,0	20,1	-2,9
Kvinnor 20+ år	16,0	14,8	-1,2
Män 20+ år	12,5	12,1	-0,4
Ensamst. kvinnor med barn	38,7	36,4	-2,3

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Satsningarna på hushåll med svag ekonomi bedöms bidra till att minska spridningen av de disponibla inkomsterna (se tabell 8.1). Andelen personer med låg relativ ekonomisk standard (under 60 procent av medianen) bedöms också minska. Andelen minskar mest för de äldsta pensionärerna, men andelen minskar förhållandevis mycket även för ensamstående kvinnor med barn. Andelen minskar också mer för kvinnor än för män.

Nedan rangordnas alla individer i befolkningen efter ekonomisk standard och delas in i tio lika stora inkomstgrupper. Därefter jämförs inkomsten före och efter reformerna för personer som befann sig i en viss inkomstgrupp före reformerna. I samtliga inkomstgrupper finns det personer som påverkas positivt och personer som påverkas negativt (se diagram 8.1). En del berörs direkt via den egna inkomsten, medan andra berörs indirekt genom att någon annan medlem i hushållet påverkas. De som påverkas positivt finns i högre grad i de lägre inkomstgrupperna, medan de som påverkas negativt i högre grad finns i de översta inkomstgrupperna. Sammantaget bedöms den ekonomiska standarden öka för 27 procent och minska för 46 procent av befolkningen till följd av regeringens reformer hitills under mandatperioden. Många, 27 procent, påverkas mycket lite eller inte alls.

Diagram 8.1 Andel som får en förändrad ekonomisk standard

Anm.: Ekvivalerad disponibel inkomst (ekonomisk standard) är hushållets totala disponibla inkomst justerad för försörjningsbörd. Individer som beräknas få en ökning eller minskning av sin ekonomiska standard som är mindre än 50 kronor per månad placeras i kategorin Oförändrad/marginell.

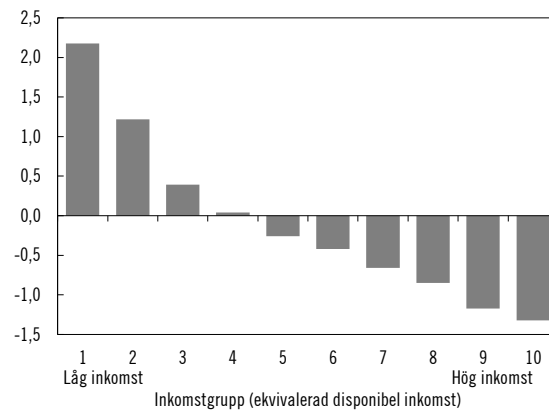
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I genomsnitt väntas den ekonomiska standarden öka för inkomstgrupp 1 och inkomstgrupp 2, med 2,1 respektive 1,1 procent (se diagram 8.2). Motsvarande förändring i toppen av inkomstför-

delningen är -1,2 procent för inkomstgrupp 9 och -1,3 procent för inkomstgrupp 10.

Diagram 8.2 Effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper

Förändring av ekvivalerad disponibel inkomst, procent

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Ensamstående föräldrar och äldre ensamstående kvinnor bedöms få en inkomstförstärkning till följd av reformerna under mandatperioden. För ensamstående föräldrar beror det främst på det höjda underhållsstödet, den höjda barndelen i försörjningsstödet, höjt bostadsbidrag samt höjningen av grundnivån i föräldrapenningen. Höjt bostadstillägg till pensionärer är en åtgärd som stärker ekonomin mest för de äldsta ensamstående kvinnorna. Även de skattelättnader som har riktats till pensionärer har främst gynnat de äldsta pensionärerna.⁴⁸

Välfärdssatsningarna ökar det ekonomiska väståndet över hela inkomstfördelningen

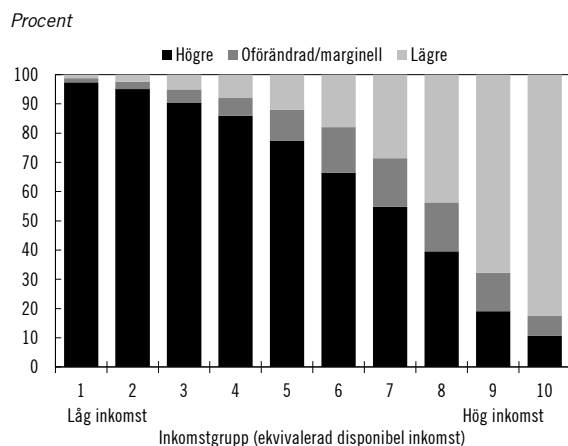
Offentligt finansierade välfärdstjänster som t.ex. skola, vård och omsorg är en viktig del av omfördelningen i den svenska modellen. För att ge en mer fullständig bild av politikens inriktning kompletteras därför analysen i detta avsnitt med en redogörelse för fördelningseffekterna när satsningar på individuella offentliga välfärdstjänster beaktas i beräkningarna. Summan av ekono-

⁴⁸ Höjt grundavdrag för pensionärer har genom sin konstruktion en större relativ betydelse för låginkomsttagare än för höginkomsttagare. Eftersom äldre pensionärer i genomsnitt har lägre pensioner än yngre är ökningen av den ekonomiska standarden störst i de äldre åldersgrupperna.

misk standard och värdet av dessa välfärdstjänster per person benämns utökad inkomst.⁴⁹

Regeringen har gjort stora satsningar på välfärdstjänster under mandatperioden. Utbildning har varit ett prioriterat område, i synnerhet grundskolan, men satsningarna på bl.a. högskola, äldreomsorg och hälso- och sjukvård har också varit betydande. När välfärdssatsningarna beaktas påverkas en större andel inom varje inkomstgrupp positivt än när analysen begränsas till reformer som påverkar de disponibla inkomsterna (se diagram 8.3). Färre påverkas också negativt. Totalt beräknas 64 procent av befolkningen få en högre utökad inkomst, 27 procent en lägre och 9 procent beräknas få en oförändrad utökad inkomst eller endast en marginell förändring.

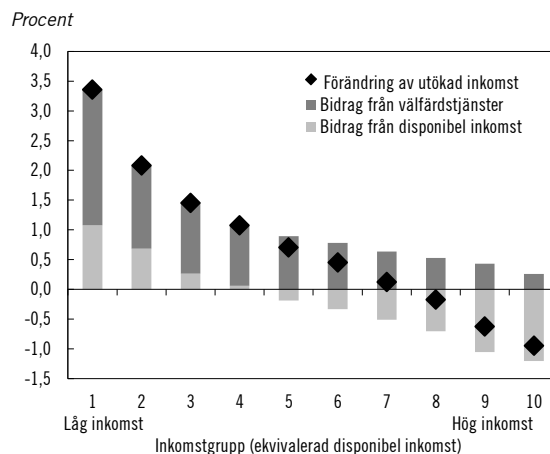
Diagram 8.3 Andel som får en förändrad utökad inkomst

Anm.: Indelningen i inkomstgrupper har gjorts utifrån ekvivalerad disponibel inkomst. Individer som beräknas få en ökning eller minskning av sin utökade inkomst som är mindre än 50 kronor per månad placeras i kategorin Oförändrad/ marginell.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den utökade inkomsten ökar i genomsnitt för de sju lägsta inkomstgrupperna och minskar för de tre högsta till följd av den samlade politiken (se diagram 8.4). Välfärdssatsningarna bidrar till att öka det ekonomiska välståndet i alla inkomstgrupper, men effekten är störst i de lägre inkomstgrupperna. Barnfamiljer, och i synnerhet ensamstående föräldrar, gynnas mest då utbildning utgör en stor del av satsningarna. Även äldre ensamstående kvinnor gynnas förhållandevis mycket av välfärdssatsningarna.

Diagram 8.4 Effekt på utökad inkomst i olika inkomstgrupper

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Reformerna har stärkt den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män

Ur ett jämställdhetsperspektiv är det viktigt att studera hur stora ekonomiska resurser kvinnor respektive män förfogar över, dvs. den egna inkomsten. Regeringens politik bedöms ha bidragit till att stärka den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.

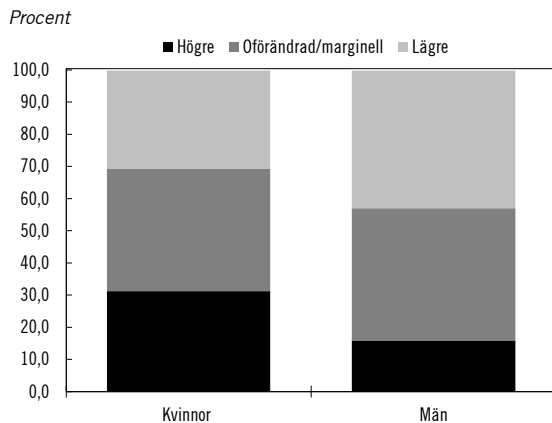
Effekt på individuell disponibel inkomst

Den individuella disponibla inkomsten⁵⁰ väntas öka för 31 procent, minska för 31 procent och påverkas lite eller inte alls för 38 procent av kvinnorna till följd av regeringens reformer hittills under mandatperioden (se diagram 8.5). För män är det en mindre andel än för kvinnor som bedöms få en ökning av den individuella disponibla inkomsten.

Det förhöjda grundavdraget för pensionärer innebär att den individuella disponibla inkomsten i genomsnitt ökar mer för kvinnor än för män. En anledning är att fler kvinnor än män är pensionärer. En annan anledning är att kvinnor i genomsnitt har lägre inkomster än män och att skattesänkningen företrädesvis gynnar låginkomsttagare. Det höjda bostadstillägget för pensionärer gynnar främst de äldsta kvinnorna.

⁴⁹ Värdet av välfärdstjänsterna räknas samman på hushållsnivå och fördelas lika på varje medlem i hushållet (se avsnitt 7 och underbilagan).

⁵⁰ Individuell disponibel inkomst är summan av individens egna marknadsinkomster, transfereringar och skatter. Hushållsrelaterade transfereringar (t.ex. barnbidrag) fördelas lika mellan sammanboende.

Diagram 8.5 Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell disponibel inkomst

Anm.: Individer som beräknas få en ökning eller minskning av sin individuella disponibla inkomst som är mindre än 50 kronor per månad placeras i kategorin Oförändrad/marginell.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

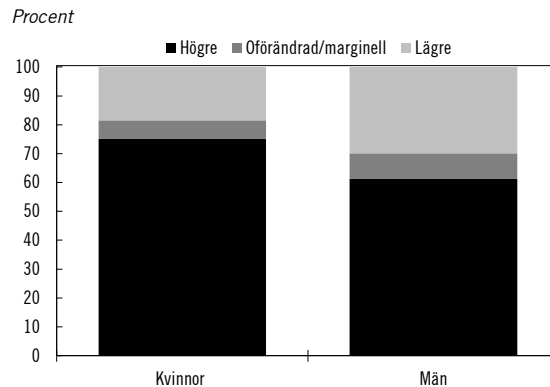
Höjt underhållsstöd förbättrar ekonomin mest för ensamstående kvinnor med barn. Detsamma gäller för höjningen av barndelen i försörjningsstödet, eftersom det är vanligare att kvinnor är ensamstående med barn. En höjd grundnivå i föräldrapenningen är också en reform som främst gynnar kvinnor, eftersom kvinnor tar ut fler dagar på grundnivå. Kvinnor studerar i större omfattning än män, vilket innebär att de höjda studiemedlen gynnar kvinnor mer än män. Det höjda taket i arbetslöshetsförsäkringen ökar däremot mäns genomsnittliga disponibla inkomst något mer än kvinnors, eftersom fler män hade inkomster över det tidigare taket i arbetslöshetsförsäkringen.

Av de budgetförstärkande reformerna har det avtrappade jobbskatteavdraget och den begränsade uppräkningsgränsen av den nedre skiktgränsen vid uttag av statlig inkomstskatt en större negativ effekt på inkomsterna för män än för kvinnor. Orsaken är att förslagen innebär höjd skatt vid högre inkomster, och att män i genomsnitt har högre inkomster än kvinnor. Fler män berörs därför av förslagen.

Effekt på individuell utökad inkomst

När satsningarna på individuella välfärdstjänster som vård, skola och omsorg beaktas påverkas en större andel positivt av regeringens politik än om analysen begränsas till individuell disponibel inkomst. Det gäller både kvinnor och män. Den individuella utökade inkomsten väntas öka för 75 procent, minska för 18 procent och påverkas lite eller inte alls för 7 procent av kvinnorna till följd av regeringens samlade politik under mandatperioden (se diagram 8.6). Av männen be-

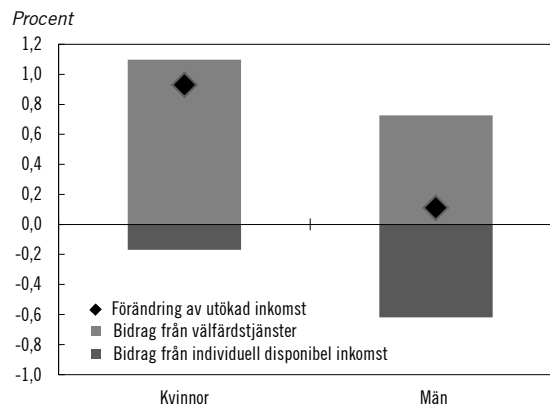
döms 61 procent få en ökning, 30 procent få en minskning, och för 9 procent bedöms den individuella utökade inkomsten påverkas lite eller inte alls.

Diagram 8.6 Andel kvinnor respektive män (20 år och äldre) som får en förändrad individuell utökad inkomst

Anm.: Individuell utökad inkomst definieras i underbilagan. Individer som beräknas få en ökning eller minskning av sin individuella utökade inkomst som är mindre än 50 kronor per månad placeras i kategorin Oförändrad/marginell.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Satsningarna på individuella välfärdstjänster uppväger minskningen av den individuella disponibla inkomsten för både kvinnor och män. För kvinnor beräknas den individuella utökade inkomsten i genomsnitt öka med 0,9 procent. För män bedöms den öka med ca 0,1 procent (se diagram 8.7).

Diagram 8.7 Effekt på individuell utökad inkomst för kvinnor respektive män (20 år och äldre)

Anm.: Individuell disponibel inkomst och individuell utökad inkomst definieras i underbilagan.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Bidraget från välfärdstjänster till förändringen av den individuella utökade inkomsten beräknas vara något större för kvinnor än för män. Det beror huvudsakligen på att reformerna är fördelade efter tidigare användningsmönster och att kvinnor nyttjar de aktuella välfärdstjänsterna i högre grad än män.

Underbilaga

Begrepp och definitioner

Inkomstbegrepp

Disponibel inkomst: Hushållens sammanlagda inkomst från arbete, kapital, näringsverksamhet och positiva transfereringar minus negativa transfereringar såsom skatt, betalt underhållsbidrag och återbetalning av studielån. Erhållna studielån ingår som en positiv transferering.

Justering för försörjningsbörda: För att kunna jämföra disponibla inkomster mellan olika typer av hushåll måste hänsyn tas till hur många personer som ska försörjas på inkomsten. Förekomsten av kollektiva nyttigheter och stordriftsfördelar hos hushåll med flera medlemmar medför att inkomst per person blir missvisande. För att justera för detta används därför en s.k. ekvivalensskala, Svensk konsumtionsenhetsskala 2004 (se skalans definition i tabell u.1).

Tabell u.1 Svensk konsumtionsenhetsskala

Första vuxen (ensamboende eller sammanboende)	1,00
Andra vuxen (sammanboende)	0,51
Ytterligare vuxen	0,60
Barn 1, 0–19 år	0,52
Barn 2, 3 ... 0–19 år	0,42

Källa: Statistiska centralbyrån.

Ekvivalerad disponibel inkomst (ekonomisk standard): Hushållets disponibla inkomst divideras med konsumtionsvikten enligt den svenska konsumtionsenhetsskalan från 2004. Genom att justera den disponibla inkomsten för försörjningsbörda skapas ett mått som är jämförbart mellan hushåll av olika storlek. Begreppet är framtaget för att på ett så rättvisande sätt som möjligt spegla den ekonomiska standard som hushållen lever under. Ekvivalerad disponibel inkomst och ekonomisk standard används därför synonymt i texterna.

Individens ekonomiska standard: Det inkomstbegrepp som huvudsakligen används är hushållsbaserat, men redovisningen sker i regel på individnivå. Hushållets ekonomiska standard tilldelas då samtliga hushållsmedlemmar.

Individuell disponibel inkomst: För att kunna jämföra individers ekonomiska situation, utan den utjämnande effekt som erhålls vid studier av hushållsinkomster, beräknas den individuella disponibla inkomsten. Det sker genom en summering av alla individuella inkomster och genom att

fördela hushållsgemensamma inkomster, som t.ex. bostadsbidrag eller barnbidrag, lika mellan hushållets vuxna. Den individuella disponibla inkomsten är särskilt viktig för att jämföra inkomstsituationen mellan kvinnor och män.

Utökad inkomst: Den ekvivalerade disponibla inkomsten kompletteras så att hushållets inkomst även omfattar subventioner för individuella välfärdstjänster som t.ex. barnomsorg, utbildning och hälso- och sjukvård. De totala subventionerna räknas samman för varje hushåll och fördelas sedan lika på varje medlem i hushållet. Värdet av offentliga tjänster antas inte bero på familjens storlek eller sammansättning, dvs. det uppstår inga stordriftsfördelar för denna typ av resursomfördelning.

Individuell utökad inkomst: Den individuella disponibla inkomsten kompletteras så att individens inkomst även omfattar subventioner för individuella välfärdstjänster som t.ex. barnomsorg, utbildning och hälso- och sjukvård. De totala subventionerna räknas samman för varje enskild vuxen i hushållet. Summan av barnens subventioner delas jämt på de vuxna i hushållet.

Kapitalvinst/förlust: Avser uppkommen vinst eller förlust vid försäljning av t.ex. värdepapper, fastighet eller bostadsrätt. En värdeökning registreras som inkomst först när tillgången avyttras och vinsten realiserar. Värdeökningar som ackumulerats under många år kan därför komma att registreras som en inkomst under ett enskilt år, medan en värdeökning som uppkommit under året utan att realiserar inte räknas in i den disponibla inkomsten.

Redovisningsgrupper

Percentilgrupper: Befolkningen delas in i 100 lika stora grupper (percentilgrupper) sorterade efter stigande inkomst. Percentilgruppen p100 avser den översta procenten i fördelningen, p91–p99 avser den översta tiondelen exklusive den översta procenten osv. Inkomstgränsen mellan den 50:e och den 51:a percentilgruppen utgör medianinkomsten i befolkningen.

Decilgrupper: Befolkningen delas in i tio lika stora grupper (decilgrupper) sorterade efter stigande inkomst. Inkomstgränsen mellan den femte och sjätte decilgruppen utgör medianinkomsten i befolkningen.

Hushållstyper: Populationen delas in efter hushållets sammansättning med avseende på antal vuxna i hushållet, förekomst av barn samt ålder.

Barn: Enligt SCB:s definition är barn individer i åldern 0–19 år utan egen bostad.

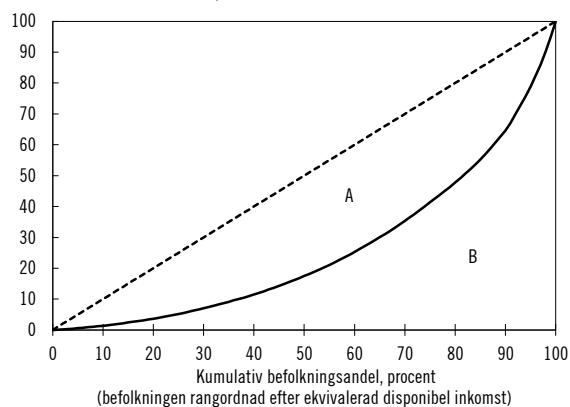
Ekonomiska mått

Inkomstandelar: För att beskriva utvecklingen i olika delar av inkomstfördelningen används ofta inkomstandelar. Dessa beräknas som den andel av de totala inkomsterna som en viss grupp, t.ex. en inkomstgrupp, förfogar över.

Gini-koefficient: Gini är det vanligast förekommande inkomstspidningsmättet och kan definieras utifrån Lorenz-kurvan. Om befolkningen sorterats i stigande ordning med avseende på ekvivalerad disponibel inkomst visar Lorenz-kurvan sambandet mellan den kumulativa frekvensfördelningen och den kumulativa andelen av totala inkomster (se diagram u.1 för ett exempel utifrån en fiktiv population). Ju mer kurvan avviker från diagonallinjen desto ojämna är fördelningen.

Diagram u.1 Hypotetisk Lorenz-kurva

Kumulativ inkomstandel, procent

Gini-koefficienten kan uttryckas som kvoten mellan den yta som avgränsas av diagonallinjen och Lorenzkurvan (A) och den totala ytan under diagonallinjen (A+B). Om alla har exakt lika stora inkomster är Gini-koefficienten lika med noll (maximal jämlighet). Om en individ har alla inkomster är Gini-koefficienten lika med ett (maximal ojämlikhet).

Mått på ekonomiska drivkrafter

Marginaleffekt: Den andel av en marginell inkomstökning som faller bort till följd av ökad skatt, ökade avgifter och minskade transfereringar. Beräkningarna utförs med hjälp av FASIT-modellen (se nedan), efter en tänkt årlig in-

komstökning om 12 000 kronor. De inkomstslag som antas kunna ge upphov till marginal-effekter är inkomstskatter, barnomsorgsavgifter, bostadsstöd, betalt underhållsstöd, ekonomiskt bistånd och återbetalning av studielån.

Ersättningsgrad: Den andel av den disponibla inkomsten som hushållet får behålla när individen går från arbete till arbetslöshetsersättning, sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning. Ersättningsgraden visar hur hushållets ekonomiska standard förändras och beror på inkomster från alla i hushållet. Ersättningsgraden har beräknats med hjälp av FASIT-modellen (se nedan).

Fördelningspolitiska nyckeltal

Skilnader i individuell disponibel inkomst mellan kvinnor och män: Individuell disponibel inkomst beräknas för kvinnor respektive män i förvärvsaktiv ålder 20–64 år. Individuell disponibel inkomst definieras som summan av individens egna marknadsinkomster, transfereringar och skatter. Hushållsrelaterade transfereringar delas lika mellan sammanboende.

Andel med låg ekonomisk standard: Andelen med låg ekonomisk standard enligt ett absolut synsätt definieras som andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst. Andelen med låg ekonomisk standard enligt ett relativt synsätt definieras som andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av medianinkomsten respektive år.

Andel med låg materiell standard: Alla EU-länder mäter årligen utvecklingen av andelen personer med låg materiell standard i undersökningen SILC (Statistics on Income and Living Conditions). Svår materiell deprivation, eller mycket låg materiell standard, definieras som att individen saknar förmåga (ej beroende på sitt individuella val av livsstil) inom minst fyra av nio komponenter: att möta oväntade utgifter, att åka på en veckas semesterresa, att betala skulder (lån, hyra etc.), att äta en måltid med kött, kyckling eller fisk varannan dag, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvättmaskin, att ha en färg-TV, att ha en telefon och att äga en bil.

Datamaterial och beräkningsmetoder

HEK – Hushållens ekonomi

Urvalsundersökningen Hushållens ekonomi (HEK) var 1975–2013 källan till Sveriges officiella inkomstfördelningsstatistik. Från och med undersökningsår 2014 ersätts emellertid HEK med ny totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF, se nedan).

HEK var en urvalsundersökning som genomfördes varje år. Urvalet bestod av individer som var 18 år eller äldre bland samtliga hushåll och individer som var folkbokförda i landet i slutet av undersökningsåret. Både urvalspersonen och tillhörande hushållsmedlemmar ingick i undersökningen. Uppgifterna samlades in från deklara-tionsuppgifter, telefonintervjuer och olika administrativa register. I den sista versionen av HEK (2013) ingick ca 39 000 individer fördelade på ca 17 000 hushåll.

Hushållsbegreppet i HEK bygger på s.k. kosthushåll. Ett kosthushåll utgörs av alla personer som bor i samma bostad och har gemensam hushållning. I kosthushållet ingår t.ex. kvarboende ungdomar. Ett kosthushåll kan också bestå av flera generationer, syskon eller kompisar som bor tillsammans och har gemensam hushållning. Barn som bor lika mycket hos båda föräldrarna räknas till det hushåll där de är folkbokförda och ingår således endast i den ene förälderns hushåll.

TRIF – Totalräknad inkomstfördelningsstatistik

SCB beslutade 2010 att urvalsundersökningen HEK skulle läggas ner och ersättas med totalräknad registerbaserad inkomstfördelningsstatistik (TRIF). HEK och TRIF har samma syfte, nämligen att beskriva utvecklingen och fördelningen av hushållens inkomster. Framställningen av statistiken skiljer sig dock åt, vilket medför att de båda datakällorna inte är fullt jämförbara. De huvudsakliga skillnaderna i framställningen av statistik är undersökningarnas upplägg, konstruktionen av hushållsbegrepp samt tillämpningen av inkomstbegreppet för disponibel inkomst.

TRIF baseras helt och hållet på administrativa register från bl.a. Skatteverket och Försäkringskassan, medan HEK var en urvalsundersökning som samlade in uppgifter både via telefonintervjuer (t.ex. uppgifter om hushållssammansättning) och administrativa register.

Hushållsbegreppet i TRIF bygger på s.k. bostadshushåll. Bostadshushållet utgörs av samtliga personer som är folkbokförda på samma fastighet och lägenhet. Det speglar således personers folkbokförda boende, och till skillnad från hushållsbegreppet i HEK finns det inte några krav på gemensam hushållning inom hushållet.⁵¹

Skillnaden i disponibel inkomst mellan HEK och TRIF är hanteringen av sådana inkomster som inte finns i administrativa register, vilket i det här fallet främst handlar om transferering av underhållsbidrag mellan separerade föräldrar. I HEK samlades data om underhållsbidrag in i intervjun. I TRIF används i stället en modell för simulering av underhållsbidrag.

Förändringar i framställningen av statistik tenderar att leda till s.k. tidsseriebrott. I en nyligen publicerad rapport ger SCB en översiktlig bild av hur de ändrade förutsättningarna för statistiken påverkar statistikens kvalitet och jämförbarhet.⁵² Studien baseras på analyser av tre parallella årgångar av TRIF och HEK (2011–2013). Den övergripande bilden är att TRIF ger något högre skattningar av den ekonomiska standardens medelvärde och median samt en något mer sammanpressad inkomstspridning än HEK (lägre Gini-koefficient och en lägre andel med inkomster under 60 procent av medianen). Enligt SCB:s studie är detta främst en följd av det ändrade hushållsbegreppet, medan förändringen av inkomstbegreppet endast har marginell betydelse.⁵³

Statistiskt analysregister (STAR)

Finansdepartementet har i arbetet med denna redogörelse använt ett obundet slumpmässigt urval (med kompletteringar för personer med höga kapitalinkomster samt höga förvärvsinkomster) från den totalräknade statistiken (TRIF). Detta urval finns tillgängligt för åren

⁵¹ Personer som saknar uppgift om lägenhetsidentitet i folkbokföringen undantas från kravet om folkbokföring på lägenhet. För dessa personer, ca 300 000, används familjebegreppet i SCB:s Register över totalbefolkningen (RTB) som approximation för bostadshushåll.

⁵² Se SCB, Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik, Hushållens ekonomi bakgrundsfakta 2016:1.

⁵³ Vid redovisning av inkomstnivå efter hushållstyp tycks för flertalet hushållstyper (sammanboende med barn undantaget) disponibel inkomst bli något lägre i TRIF än i HEK. För flertalet hushållstyper (sammanboende med barn undantaget) redovisas också en större andel med inkomster under 60 procent av medianen i TRIF än i HEK.

2013–2015 och refereras till som Statistiskt analysregister (STAR) i denna redogörelse. I STAR-registret för 2015 ingår ca 1,9 miljoner individer fördelade på ca 650 000 bostadshushåll.

EU-SILC

EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor (EU-SILC) är ett instrument som syftar till att samla in aktuella och jämförbara tvärsnitts- och longitudinella mikrodata för flera väsentliga välfärdsdimensioner, t.ex. inkomst, fattigdom, social utslagning och levnadsvillkor. Instrumentet är förankrat i det europeiska statistiksystemet. Social utslagning och uppgifter om boende samlas in på hushållsnivå medan uppgifter över arbetsituation, utbildningsnivå och hälsostatus erhålls på individnivå för personer över 16 år. Inkomstuppgifterna är huvudsakligen på individnivå.

FASIT

För att analysera fördelningseffekter av regeringens politik används i denna redogörelse mikrosimuleringsmodellen FASIT. Till grund för beräkningarna ligger STAR-data för 2015. Modellen tillåter undersökningar av hur disponibel inkomst m.m. påverkas av en ändring av reglerna för beräkning av olika skatter och transfereringar. För en analys av år där utfallsdata ännu inte finns tillgängliga görs en framskrivning av de ekonomiska och demografiska förhållanden som väntas gälla för det aktuella året (se nedan). Det är även möjligt att undersöka hur en regeländring påverkar marginaleffekter och ersättningsgrader för hushållen. Effekterna kan undersökas för olika grupper (inkomstgrupper, hushållstyper etc.) eller aggregerat till samhällsnivå.

På grund av eftersläpningen i inkomststatistiken krävs en framskrivning av data för att möjliggöra analyser av senare år. Framskrivningen görs i två steg. Först kalibreras datamaterialets urvalsvikter så att kända ändringar i befolkningsstrukturen och andra antalsuppgifter⁵⁴ åter-

speglas. Genom kalibreringen justeras det antal individer som representeras av en viss individ i datamaterialet utan att individens övriga variabelvärden påverkas. För att justera vissa inkomstvariabler med avseende på den kända utvecklingen tillämpas sedan proportionell skalning. Detta görs bl.a. för löner, kapitalvinster och övriga kapitalinkomster.

Beräkning och fördelning av välfärdstjänster 2015

FASIT används för att beräkna offentligt finansierade individuella välfärdstjänster och fördela dessa till individerna. Välfärdstjänsterna omfattar alla individuella tjänster inom områdena hälso- och sjukvård, kultur och fritid, utbildning samt socialt skydd (se tabell u.2). Av SCB:s dokumentation Offentliga välfärdstjänster 2015 framgår i detalj hur beräkningarna görs. Nedan följer en kortfattad beskrivning.

Uppgifter om kostnaderna hämtas från och med 2015 från nationalräkenskaperna. Det som beaktas är den offentliga förvaltningens konsumtionsutgifter, exklusive ingående mervärdesskatt, och den offentliga förvaltningens bidrag till hushållens icke vinstdrivande organisationer. De avgifter som betalas av användaren, t.ex. förskoleavgifter är borträknade från konsumtionsutgifterna, dvs. det är nettoutgiften som används.⁵⁵

På områden där det finns uppgifter om konsumtion av välfärdstjänster på individnivå har utgifterna fördelats på dessa individer. Det gäller hela utbildningsområdet och delar av socialt skydd. Totalt sett kan 48 procent av utgifterna fördelas på individer.

För områden där det inte finns uppgifter om konsumtion på individnivå har differentierade kostnader beräknats för olika grupper och sedan fördelats på individer efter grupptillhörighet. Där det är möjligt har detta gjorts för grupper efter ålder, kön och region. I vissa fall har fördelningen gjorts på större grupper, t.ex. alla i åldern 6–64 år.

Utgiften för äldreomsorg fördelar SCB på de individer som faktiskt har fått äldreomsorg. I denna redogörelse fördelas värdet av äldreomsorgen i stället med en försäkringsansats, där kostnaden fördelas över riskgrupper baserat på ålder och kön. Skälet är att värdet av äldreoms-

⁵⁴ Detta gäller antal utbetalade a-kassedagar, antal föräldrapenningdagar, antal individer i arbetsmarknadspolitiska program, antal sysselsatta i olika arbetsmarknadssektorer, antal sjukpenningdagar, antal individer med sjuk- och aktivitetsersättning, antal individer med inkomstgrundad ålderspension samt antal individer med garantipension.

⁵⁵ Kostnader för Yrkehögskoleutbildningar ingår inte i dessa områden utan har hämtats från Yrkehögskolemyndigheten.

sorgen inte bara gynnar dem som behöver äldreomsorg, utan den har också ett värde för dem som kan komma att behöva tjänsten.

Barnomsorg redovisas som ett eget område i redogörelsen. Där ingår förskola, som i nationalräkenskaperna tillhör området utbildning, samt pedagogisk omsorg och fritidshem, som tillhör området socialt skydd.

Tabell u.2 Offentligt finansierade individuella välfärds-tjänster 2015

Miljoner kronor (2015 års priser)

Hälsa- och sjukvård	
Läkemedelsförmån	21 684
Hjälpmedel	6 544
Öppen läkarvård	105 563
Tandvård	9 523
Sluten sjukhusvård	101 794
Mödrahälsovård	2 065
Barnhälsovård	2 517
Folkhälsovård, övrigt	3 804
Fritid och kultur	
Fritids- och idrottsverksamhet	17 142
Kulturell verksamhet	18 066
Utbildning	
Förskola	59 167
Förskoleklass	5 768
Grund-, sär- och specialskola	94 543
Komvux grundskolenivå	1 000
Folkhögskola	3 626
Gymnasium	39 756
Komvux gymnasie- och fortsättningsnivå	3 611
Yrkehögskoleutbildning	1 680
Universitet	28 011
Forskarstuderande	2 278
Folkhögskola	1 412
Svenska för invandrare	3 133
Socialt skydd	
Särvux och övrig utbildning	611
Funktionshinder	54 563
Färdtjänst	2 419
Äldreomsorg	89 990
Pedagogisk omsorg	1 807
Vård av barn och unga, övrigt	17 784
Fritidshem	14 477
Arbetsmarknadsutbildning, FASIT	4 946
Arbetslöshet, övrigt, exkl. administration	5 860
Social utsatthet, övrigt, exkl. migration och flyktinghjälp	14 466
Totalt	739 610

Anm.: Offentliga förvaltningens konsumtionsutgifter och bidrag till hushållens icke-vinstdrivande organisationer
Källa: Statistiska centralbyrån.

Beräkning av effekter av välfärdsreformer

Vid beräkning av reformeffekter på välfärdstjänsteområdet 2015–2017 är konsumtionsmönstren i FASIT utgångspunkten. Välfärdstjänsterna är där uppdelade i ca 32 olika kategorier, t.ex. grundskola och äldreomsorg, där varje kategori har ett eget konsumtionsmönster. Varje enskild reform bedöms tillhöra någon av dessa kategorier. Värdet av tjänsten fördelas därefter i befolkningen enligt det befintliga konsumtionsmönstret för den aktuella kategorin. Reformen som är av mer generell karaktär fördelas i enlighet med det konsumtionsmönster som gäller för välfärdstjänsterna totalt.

Välfärdstjänsterna hanteras olika vid beräkning av utökad inkomst respektive individuell utökad inkomst. Vid beräkningen av utökad inkomst summeras värdet av välfärdstjänsterna för hushållet, och därefter fördelas det totala värdet jämnt på alla medlemmar i hushållet. För individuell utökad inkomst beräknas värdet av välfärdstjänsterna separat för män respektive kvinnor. I de fall att det finns barn i hushållet fördelas värdet av de välfärdstjänster som barnen nyttjar jämnt mellan föräldrarna i hushållet.

Simulering där transfereringarna räknas upp med den genomsnittliga inkomstutvecklingen

I ett beräkningsexempel som redovisas i denna bilaga studeras hur inkomstfördelningen skulle påverkas vid en generösare uppräknings av ersättningen i ett antal centrala välfärdssystem. Det görs genom att i FASIT-modellen utgå från de ersättningsnivåer som gällde 1995 och räkna upp dessa med den inkomstökning som den arbetande delen av befolkningen i genomsnitt hade under perioden 1995–2015. Givet dessa nya ersättningsnivåer appliceras därefter de regler som gällde i skatte- och transfereringssystemen 2015.

De välfärdssystem vars ersättningar har räknats upp är primärt de som direkt följer utvecklingen av prisbasbeloppet (garantipension, sjuk- och aktivitetsersättning, studiemedel samt taken i föräldra- och sjukförsäkringen). Utöver dessa ersättningssystem har även den högsta och lägsta ersättningen i arbetslöshetsförsäkringen, lägsta- och grundnivån i föräldraförsäkringen, barnbidraget och ekonomiskt bistånd justerats upp med inkomstutvecklingen.

Dekomponering av inkomstspridning med avseende på inkomstslag

Inkomstspridningen kan delas upp med avseende på de inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten. Den viktade summan av de positiva och negativa bidragen uppgår till den totala inkomstspridningen.

Anta att den disponibla inkomsten kan skrivas som en summa av k inkomstslag. Gini-koefficienten kan då skrivas som en summa av k komponenter, en för varje inkomstslag. Varje komponent kan i sin tur uttryckas som produkten av tre faktorer. Dessa representerar den s.k. Gini-korrelationen mellan inkomstslaget och den disponibla inkomsten, inkomstslagets Gini och inkomstslagets andel av den totala inkomsten.⁵⁶

För varje inkomstslag gäller att dess inverkan på Gini-koefficientens förändring under en period kan beräknas som differensen av inkomstslagets Gini-bidrag mellan periodens slut- respektive basår. Summan av dessa differenser, en för varje ingående inkomstslag, uppgår till periodens totala förändring av Gini-koefficienten.

Beräkning av effekter på inkomstskillnaderna av förändringar i befolkningens sammansättning

I förhållande till övriga delar av redogörelsen förekommer i avsnitt 6 vissa avvikelser beträffande definitionen av disponibel inkomst, hushållsbegreppet samt ekvivalensskalan.

Definitionen av disponibel inkomst avviker från övriga delar av redogörelsen såtillvida att realiserade kapitalförluster inte påverkar den disponibla inkomsten.

Hushållsbegreppet avviker genom att ungdomar över 18 år som bor hemma hos någon av sina föräldrar betraktas som egna hushåll.

I avsnitt 6 utgörs antalet konsumtionsenheter i hushållet av kvadratroten av antalet personer i hushållet. Kvadratrotskalan ger större stordriftsfördelar i hushåll med mer än en person jämfört med den ekvivalensskala som används i resten av redogörelsen (se tabell u.1).

Sammantaget gör dessa avvikelser att Gini-koefficienten ett givet år blir något högre än vad som framkommer med de begrepp och definitioner som används i resten av redogörelsen. Bilden av hur Gini-koefficienten har utvecklats över tid tycks dock inte påverkas nämnvärt av de avvikelser som förekommer i avsnitt 6 med avseende på inkomst- och hushållsbegreppet samt ekvivalensskalan.

Ett potentiellt problem med den viktningemetod som används i avsnitt 6 är att de enskilda bidragen (från t.ex. en förändrad ålders- eller hushållsstruktur) normalt sett inte kan summeras till ett sammantaget bidrag. Orsaken är att den enkla viktningemetoden inte identifierar interaktionseffekter mellan olika faktorer. För att hantera detta beräknas därför s.k. Shapley-värden.⁵⁷ Vid beräkningen av Shapley-värden fördelas eventuella interaktionseffekter ut på de faktorer som ingår i analysen på ett sådant sätt att de enskilda bidragen kan summeras för att få ett mått på det sammantagna bidraget av samtliga faktorer.

⁵⁶ För mer formaliserade metodbeskrivningar se Lerman och Yitzhaki, *Income Inequality Effects by Income*, *The Review of Economics and Statistics*, 1985 samt Dagum, *A New Approach to the Decomposition of the Gini Income Inequality Ratio*, *Empirical Economics*, 1997.

⁵⁷ Se Shorrocks, *Decomposition Procedures for Distributional Analysis: A Unified Framework Based on the Shapley Value*, *The Journal of Economic Inequality*, 2013.

Tabell u.3 Nyckeltal 1995 och 2001–2015

	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kvinnors individuella disponibla inkomst som andel av mäns (%) ¹⁾	80,3	80,9	81,7	82,3	82,8	80,8	82,0	80,4
Gini inkl. kapitalvinster ¹⁾	0,227	0,266	0,258	0,253	0,258	0,271	0,287	0,307
Gini exkl. kapitalvinster ¹⁾	0,213	0,235	0,235	0,230	0,232	0,237	0,245	0,257
Inkomstandel för översta procenten (%) ¹⁾	4,0	6,0	5,3	5,1	5,7	6,7	7,6	8,3
Inkomstandel för översta tiondelen (%) ¹⁾	19,7	22,7	22,0	21,6	22,4	23,6	25,0	26,4
Andel ekonomiskt utsatta (%)								
- Låg ek. standard, relativ 60 (%) ¹⁾	7,3	9,3	9,7	8,9	9,3	10,1	10,2	12,2
- Låg ek. standard, absolut 60 (%) ¹⁾	7,3	4,8	4,6	4,2	3,9	3,8	3,3	3,2
- Mycket låg materiell standard (%) ²⁾	-	-	-	-	3,0	2,3	2,1	2,2
- Andel hushåll med ek. bistånd (%) ³⁾	9,9	6,4	6,0	5,9	5,9	6,1	5,8	5,6
Marginaleffekt (%) ^{1),4)}	-	40,7	39,8	39,9	40,4	40,0	39,4	36,4
Ersättningsgrad (%) ^{1),4),5)}								
- Arbetslöshet	-	78,0	79,0	80,0	80,0	80,0	77,8	74,8
- Sjukpenning	-	84,0	84,0	83,0	83,0	84,0	86,7	83,4
- Sjuk- och aktivitetsersättning	-	-	-	-	-	75,0	77,0	74,8
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Kvinnors individuella disponibla inkomst som andel av mäns (%) ¹⁾	81,0	82,0	81,2	81,3	81,2	83,4	83,6	84,1
Gini inkl. kapitalvinster ¹⁾	0,289	0,291	0,297	0,298	0,291	0,293	0,304	0,317
Gini exkl. kapitalvinster ¹⁾	0,259	0,267	0,265	0,268	0,269	0,267	0,271	0,275
Inkomstandel för översta procenten (%) ¹⁾	6,8	6,4	7,0	6,8	6,3	6,8	7,3	8,3
Inkomstandel för översta tiondelen (%) ¹⁾	24,1	23,9	24,6	24,7	24,0	24,3	25,3	26,6
Andel ekonomiskt utsatta (%)								
- Låg ek. standard, relativ 60 (%) ¹⁾	13,2	13,4	14,1	14,4	13,8	13,8	14,4	14,8
- Låg ek. standard, absolut 60 (%) ¹⁾	3,9	4,1	4,0	3,9	3,5	3,0	2,8	2,4
- Mycket låg materiell standard (%) ²⁾	1,4	1,6	1,3	1,2	1,3	1,4	0,7	0,7
- Andel hushåll med ek. bistånd (%) ³⁾	5,7	6,2	6,2	6,0	5,7	5,7	5,6	5,6
Marginaleffekt (%) ^{1),4)}	35,7	33,3	32,8	33,6	33,4	33,7	32,7	33,3
Ersättningsgrad (%) ^{1),4),5)}								
- Arbetslöshet	72,7	70,9	69,7	69,2	68,7	69,3	68,4	69,3
- Sjukpenning	81,9	81,2	80,2	80,1	80,0	80,7	80,0	79,9
- Sjuk- och aktivitetsersättning	73,1	72,5	71,4	71,9	72,0	72,4	72,0	71,7

1) På grund av dataomläggning är serien före 2013 inte helt jämförbar med serien 2013–2015 (HEK 1995–2012, STAR 2013–2015).

2) Data från Eurostat.

3) Data från Socialstyrelsen. Från 2012 ingår inte längre introduktionsersättning i redovisningen av ekonomiskt bistånd, vilket skapar ett brott i serien för andel med ekonomiskt bistånd.

4) Tidseriebrott till följd av att SCB från och med FASIT 2011 använder en ny metod för att beräkna skattefria transfereringar.

5) På grund av ändrade beräkningskonventioner för ersättningsgrader är serierna före 2006 inte helt jämförbara med serierna 2006–2013 (se underbilagan för en beskrivning av hur ersättningsgraderna beräknas).

Källor: Statistiska centralbyrån, Eurostat och egna beräkningar.

Tabell u.4 Reformers effekter vid beräkning av politikens effekter på disponibel inkomst**Reformer 2017**

Höjt bostadstillägg för personer med sjuk- och aktivitetsersättning (ersättningsgraden höjs från 93 till 95 procent)

Höjning av "skälig levnadsstandard" för personer med sjuk- och aktivitetsersättning, till samma nivå som för ålderspensionärer

Höjd garantidel i sjuk- och aktivitetsersättningen motsvarande 0,05 procent av prisbasbeloppet

Höjt flerbarnstillägg (tredje barnet) från 454 till 580 kronor

Höjd inkomstgräns i bostadsbidraget från 117 000 till 127 000 kronor

Den nedre skiktgränsen för statlig inkomstskatt skrivs upp med en procentenhet mindre än brukligt

Den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt skrivs upp med en procentenhet mindre än brukligt

Beloppsgränsen för reseavdraget höjs från 10 000 till 11 000 kronor

Taket för uppskovet vid försäljning av bostad tas bort

Jämställdhetsbonusen tas bort

Reformer 2016

Grundavdraget höjs för pensionärer med månadsinkomst under 20 000 kronor

Grundnivån i föräldrapenningen höjs med 25 kronor till 250 kronor

Barndelen i försörjningsstödet höjs med 100 kronor för barn 0–6 år och med 250 kronor för barn 7–18 år

Jobbskatteavdraget fasas ut för personer med månadslön över 50 000 kronor

Den nedre skiktgränsen för statlig inkomstskatt skrivs inte upp 2016

ROT-avdraget sänks från 50 till 30 procent

Taket i RUT-avdraget sänks till 25 000 kronor för personer under 66 år

Höjd skatt med 0,75 procent på investeringssparkonto

Slopad skattereduktion för gåva

Slopad avdrag för kapitalförvaltningsavgifter

Slopad avdragsrätt för pensionssparande

Fritidspengen tas bort

Etableringsersättning i samband med arbete avskaffas

Vårdnadsbidraget tas bort

Reformer 2015

Höjt tak i arbetslöshetsförsäkringen, från 680 till 910 kronor de 100 första dagarna och därefter från 680 till 760 kronor

Golvet i arbetslöshetsförsäkringen höjs från 320 till 365 kronor

Höjd ersättningsgrad i sjuk- och aktivitetsersättningen, från 64 till 64,7 procent

Underhållsstödet höjs med 300 kronor, till 1 573 kronor

Höjt bostadstillägg för pensionärer (ersättningsgraden höjs från 93 till 95 procent)

Höjd norm för skälig levnadsstandard i försörjningsstödet

Lånedelen i studiemedlen höjs med ca 1 000 kr per månad

Sänkt avdrag för pensionssparande, från 1 200 kronor till 1 800 kronor

Höjd expeditonsavgift till CSN, från 120 till 150 kronor

Källa: Egna beräkningar.

Tabell u.5 Bedömning av fördelning av reformer på välfärdstjänstområdet på olika verksamhetsområden

Procent

Fritid och kultur	5
Hälsa- och sjukvård	35
Socialt skydd	12
Utbildning	41
Barnomsorg	7
Totalt	100

Källa: Egna beräkningar.